

Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Neveléstudományi Intézet

Buddhista megközelítés a nevelés területén
- általános iskolás korosztály -

Témavezető tanár: Fenyő Imre
Egyetemi tanár

Készítette: Iklódi Nóra
Pedagógia
Informatikus - könyvtáros

Debrecen
2009.

Tartalomjegyzék

Absztrakt.....	3
Bevezetés.....	4
1. Általános áttekintés.....	5
1. 1. Buddhizmus.....	5
1. 2. Buddhista nevelés szinterei.....	8
1. 2. 1. A buddhista iskolák, a kolostori képzés.....	8
2. Dokumentumelemzés - Egy magyarországi buddhista iskola tervezete.....	9
2. 1. Dokumentumelemzés.....	9
2. 2. A Tejút Buddhista Szemléletű Általános Iskola és Óvoda tervezete.....	9
2. 3. A kezdeményezés okai.....	9
2. 4. Helye az alternatív iskolák között.....	10
2. 4. 1. A pedagógiai program üzenete.....	10
2. 4. 2. A nyolc pont.....	11
2. 5. Részösszefoglalás.....	17
3. Empirikus megfigyelésen alapuló elemzés – Egy buddhista nyári tábor.....	18
3. 1. A megfigyelés, mint a pedagógiai kutatás egyik módszere.....	18
3. 2. A VI. Tejút nyári buddhista gyerektábor.....	18
3. 3. A tábor eredete.....	19
3. 4. A tábor.....	19
3. 5. Buddhizmus a táborban.....	21
3. 5. 1. Buddhista szertartások.....	21
3. 5. 2. Reggeli ébresztők: jóga, botgyakorlatok.....	23
3. 5. 3. Étkezések egy csipetnyi buddhizmussal.....	24
3. 5. 4. A tábori tűz.....	25
3. 5. 5. Meditációs gyakorlatok.....	25
3. 6. Részösszefoglalás.....	27
3. 7. A fejlődés szinterei.....	28
3. 7. 1. A foglalkozások.....	28
3. 7. 2. A játék és a mese.....	33
3. 8. Részösszefoglalás.....	37

3. 9. Szociálpedagógia a táborban.....	38
3. 10. Buddhista gyerekfoglalkozások	39
4. Egy szemléletes példa: az Angliában működő buddhista iskola	39
4. 1. Az iskola három dimenziója	40
4. 2. Tanítási elvek, oktatási módszerek	41
4. 3. Részösszefoglalás.....	42
5. További érvek, ellenérvek a tejút iskola alapításával szemben	43
Összegzés.....	45
Felhasznált Irodalom.....	46
Melléklet.....	48

Absztrakt

A buddhizmus olyan vallási irányzat, mely a középút keresésére, az erkölcsi szabályok betartására, saját én központúságunk elhagyására, és a társadalom jobbítására sarkall, azért, hogy elérjük a nirvánát, a teljes boldogságot. Dolgozatomban a buddhista nevelés kérdéskörével, annak intézményes keretek között történő megvalósításával foglalkozom.

Az első nagy témakör a Tejút Buddhista Szemléletű Általános Iskola és Óvoda Tervezetének elemzéséről szól. A koncepció megalkotói arra vállalkoztak, hogy létrehozzanak Magyarországon egy buddhista szellemiségben nevelő intézményt. A pedagógiai programot dokumentumelemzéssel vizsgáltam, és arra a következtetésre jutottam, hogy az iskola tervezete elméletben megfelel az alternatív iskolákkal szemben támasztott követelményeknek, mind az általa közvetített üzenetben, mind az alternatív iskolák oktatáspolitikai nyilatkozatának nyolc sarkalatos pontja alapján.

A buddhista pedagógia gyakorlati oldalának megismerésére a VI. Tejút buddhista nyári táborot találtam a legalkalmasabb terepnek. Résztvevő megfigyelőként azt éreztem, hogy a buddhizmus jelen volt nem csupán a konkrétan buddhista gyakorlatok (buddhista szertartások, meditációs-, jóga-, botgyakorlatok) alkalmazása során, hanem a mindennapi tevékenységekben is. Érdekes volt, hogy a gyerekek nem idegenkedtek ettől az eltérő nevelési közegtől, nyitottan, bátran fogadták az új dolgokat. A kézműves foglalkozásokon, az íjászon, a túrákon, a mesehallgatásokon és a játékokon a gyerekek saját bőrükön keresztül tapasztalhatták a buddhizmus alapeszméit, alaptanításait. Szinte minden tevékenység arra irányult, amire a buddhista iskola is vállalkozni szeretne: ne csupán ismeretátadás legyen a tanulás, hanem több annál. Mivel a gyerekek képességeiket, ügyességüket, képzeletüket és tudatukat is fejleszthették ezeknek a tevékenységeknek keresztül.

Végül az angliai dharma iskolát, az egyetlen – Európában – működő buddhista iskolát mutatom be dolgozatomban. Ebben az intézményben megjelennek olyan alapkoncepciók, melyek a Magyarországon elképzelt tejút iskola tervezetében is megfogalmazódnak: az iskola alapértékei, nevelési eszméi, az oktatási módszerek, a tanításba beépített buddhista elemek.

A sikeres tábori gyakorlat, és az angliai dharma iskola pozitív példája arra enged következtetni, hogy az elméletben megalkotott koncepció – a tejút iskoláról - valószínűleg idővel, és kedvező feltételek mellett átültethető lesz a gyakorlatba is.

Bevezetés

Egy buddhista általános iskola különlegességnek számít, főleg itt Európa középső részén, ezért első hallásra sokaknak felkeltheti a figyelmét. Én is először első éves egyetemista koromban, egy szemináriumi dolgozat kapcsán találkoztam először a Tejút Buddhista Szellemisségű Általános Iskola és Óvoda Tervezetével. Már ekkor nagyon érdekesnek találtam azokat a módszereket, eszközöket, hagyományokat és pedagógiai folyamatokat, amelyek a tervezetben, a szerzők fejében megjelentek. Kíváncsi voltam, vajon az, amit ők elméletben felvázoltak, a gyakorlatban is megvalósítható-e. A tejút iskola még csupán elméleti síkon létezik, ennek ellenére a 2008. évben megrendezett VI. Tejút buddhista nyári tábor alkalmával volt lehetőségem arra, hogy a gyakorlatban is megfigyelhessem azoknak az elképzeléseknek a megvalósulását, amelyek a pedagógiai programban megjelentek.

Dolgozatomban először általános áttekintést nyújtok a buddhizmusról, erről a sokszínű vallási irányzatról. Ezt a rövid bemutatást azért tartottam fontosnak, mert – mint minden vallási irányzat - a buddhizmus is rendelkezik olyan sajátosságokkal, melyeket először meg kell ismernünk ahhoz, hogy később valóban megérthessük a buddhista nevelési folyamatok lényegét, „mozgató rugóját”.

Témám feldolgozottsága meglehetősen csekély. Ennek ellenére elemzéseim során próbáltam olyan változatos kutatási módszereket alkalmazni, amelyek kellő mélységgel feltárhatják az adott területet. A pedagógiai program feldolgozására a legalkalmasabbnak a dokumentumelemzéses módszert tartottam. A buddhista tábor pedagógiai folyamatait viszont a résztvevő megfigyelés segítségével próbáltam feltárni. Dolgozatom utolsó részében egy Angliában – Európában egyedülállóként – működő buddhista általános iskolát mutatok be. Mivel az iskola közvetlen megfigyelésére nem volt lehetőségem, ezért a róla készült angol és magyar nyelvű beszámolók alapján készítettem egy leíró, és – a magyar tejút iskola tervezetével – összehasonlító elemzést.

Dolgozatom célja, a buddhista nevelés egy olyan átfogó képének megalkotása, mely kitér annak elméleti és gyakorlati megközelítésére, megvalósíthatóságára. Arra keresem a választ, hogy egy buddhista megközelítésű iskola valóban megvalósulhat-e a mai Magyarországon. Mivel a magyar oktatáspolitikai célok közé sorolható a választhatóság elve, fontos megismerni az eltérő közegű nevelő intézmények sajátosságait, oktatási lehetőségeit. Ezért is tartottam kutatásra érdemesnek szakdolgozatom témáját.

1. Általános áttekintés

„A tibeti buddhizmus tanításai szerint az élet értelme minden érző lény szenvedéseinek csökkentése érdekében tevékenykedni, saját önző céljaink háttérbe szorítása révén.”¹

A buddhizmusnak több irányzata létezik szerte a világon. Én megpróbáltam összegyűjteni azokat a közös jellemzőket, amelyek mindegyikben egyformán fellelhetőek, és amelyek segítségével betekintést nyerhetünk ebbe a színes és változatos vallási irányzatba.

1.1. Buddhizmus

A buddhizmus időszámításunk előtt a VI. század környékén született az ázsiai kulturális közegben, Indiában. Ekkor fedeztek fel újra egy rég elfeledett időtlen bölcsességet, melynek célja, – alapítója, Buddha szerint - hogy megszüntesse a három rosszat: az erőszakot, a személyes énközhöz való ragaszkodást (mely minden szenvedés okozója) és a halált. *„A nem ragaszkodás és az egyéniségbe vetett hit megszüntetése voltak a buddhisták leghatásosabb eszközei a múltban.”²*

A buddhizmus, mint filozófiai irányzat, alapvetően megváltástan, melynek alapját a „három drágaság” képezi. Ez a három központi elem: Buddha (a Megvilágosodott), Dharma (a Tan) és Szangha (a Közösség).

Buddha, világi nevén Gautama Sakyamuni, Sziddhártha herceg 29 éves koráig kicsapongó életet élt. 29 éves korában azonban rádöbbsent, hogy az életben szenvedés is van, és otthagya feleségét, kisfiát, hat évre elvonult a világi élettől, és az aszkéták szigorú életét élte (esővízen és néha egy-egy szem rizsen élt az erdőben, napjait meditációval töltötte). A hat év eltelté után visszatért az emberek közé, mert rájött, hogy sem az élvezetek hajszolása, sem az aszkétizmus nem a megfelelő út a megvilágosodáshoz. Majd egy napon, egy bódhifa (fügefafa) alatt ülve megvilágosodott. Ezután 40 éven keresztül a világot járva hirdette tanait.

A kutatók között vannak olyanok is, akik szerint „a „*Buddha*” név nem egyetlen történelmi személyre vonatkozik, hanem ama nagyságnak a címe, aki újra rátalált a

---

¹ Altmann Andrea: *Tibeti gyermekfalu száműzetésben*. <http://www.tejutiskola.hu/gyermekfalu.doc>

² Conze, Edward: *A buddhizmus rövid története*. Budapest, 2000, Akkord Kiadó, 166. p.

megvilágosodás tudására.”³ „Buddha csak ember, útmutató. Nem hinni kell benne, hanem azt gyakorolni, amit ő gyakorolt, és azt megvalósítani, amit ő megvalósított.”⁴

„A **Dharma** több, mint szavak, mondatok és gondolatok továbbhagyományozása. A Tan ugyanis magát Buddhát jelenti – és fordítva.”⁵

Buddha első tanításai a négy nemes igazság köré csoportosultak. A négy nemes igazság a buddhizmus alapját fekteti le:

1. Van szenvedés. Minden élőlény élete szenvedéssel teli. Már születésünktől kezdve szenvedünk egészen a halálunkig. Ezt a szenvedést próbáljuk megszüntetni a számunkra kellemes érzések hajszolásával.

2. A szenvedés okait meg kell érteni. A szenvedés testünk tökéletlenségéből és kiszolgáltatottságából fakad, mely a vágyhoz való ragaszkodáshoz vezet. Az érzékszervi örömök és a valamivé válás iránti vágy azok, amelyek kialakulhatnak bennünk.

3. A szenvedés megszüntethető. A szenvedés a vágy kioltásával és elengedésével szüntethető meg, tudati szinten.

4. A szenvedésből van kivezető út. A tudati szinten meggátolt és megszüntetett vágy morális cselekedetekkel igazolható. A szenvedésből Buddha szerint a nyolcrésztű ösvényen keresztül vezet az út. A Nemes Nyolcrésztű Ösvény:

- helyes szemlélet vagy megértés
- helyes gondolkodás vagy cél
- helyes beszéd
- helyes cselekvés
- helyes életvitel, életmód
- helyes törekvés, igyekezet
- helyes éberség
- helyes elmélyedés, összpontosítás.

Az ösvény tagjai azonban nem lineárisan követik egymást, hanem együttműködnek.

A Nyolcas Ösvény erkölcsi követelményeket, erkölcsi útmutatást is megfogalmaz:

³ Baatz, Ursula: *Buddhizmus*. Budapest, 2005, Bioenergetic Kft, 22. p.

⁴ *Bevezetés a buddhizmusba*. <http://www.geocities.com/egyetemiujsag/bevbudhh.doc>

⁵ Baatz: i.m. 34. p.

1. ne vegyük el egy élőlény életét sem, és ne bántalmazzuk őket
2. ne vegyünk el olyan dolgot, ami nem a miénk, és amit nem önként adnak nekünk
3. ne erkölcstelenkedjünk
4. ne hazudjunk, pletykálkodjunk, és ne terjesszünk rémhíreket
5. ne fogyasszunk alkoholt és kábítószeret, mert „*ezek elködösítik az elmét és az ítélőképességet*”⁶

A Tan a buddhizmus egy másik fontos elemére is kitér a *reinkarnációra*. A buddhisták szerint a lélekvándorlás lényege, hogy lelkünk, halálunk után újjászületik valamilyen létformában (növényként, állatként vagy ismét emberként). A születés, a halál és az újjászületés körforgásának a neve *szamszára*, az élet kereke, az élet körforgása.

Miként, milyen tulajdonságokkal, milyen létformában születünk újjá, *karmánk* határozza meg, mivel a „következő életet”, a karmát az előző életek alakítják, azok a cselekedetek és következményeik, melyeket előző életeink során elkövettünk.

Minden újjászületés egy újabb szenvedés kezdete, melyet csak az énünkről való lemondás, tudatunk tökéletesítése szüntethet meg. Ez a körforgás csak akkor szűnik meg, amikor lelkünk eléri a *nirvánát*. A nirvána a teljes békét, boldogságot, megnyugvást jelent, mely után a lélek már nem születik újjá. A nirvána állapota azonban szavakkal nem írható le. „*A nem-született, nem-öregedő, nem-hervadó, halhatatlan, gondtalan, bepiszkíthatatlan, a kötelességgel szembeni legnagyobb biztonság: a nirvána.*”⁷ A nirvánát úgy érhetjük el, ha eltűnik életünkben a vágyakozás, a gyűlölködés és az elvakultság, és megtaláljuk a középutat az élvhajhászó és az önsanyargató életvitel között. Buddha szerint egy három részes folyamat vezet el a végső célhoz: az erkölcsi fegyelem, a magányos meditáció és a filozófiai elmélkedés gyakorlása.

A **Szangha** a buddhista szerzetesek, apácák és tágabb értelemben a világi hívek csoportját, közösségét jelenti, vagyis a buddhista filozófia követőinek összességét. „*A szangha egyik célja, hogy megteremtse a lehető legjobb feltételeket a megvilágosodás eléréséhez, másik célja pedig a dhamma tanítása.*”⁸

---

⁶ Keene, Michael: *Világ Vallások*. Budapest, 2003, Magyar Könyvklub, 77.p.

⁷ Baatz: i.m. 56.o.

⁸ Tworushka, Monika és Udo: *A vallások világa*. Budapest, 2007, Helikon Kiadó, 44.p.

1.2 Buddhista nevelés szinterei

1.2.1 A buddhista iskolák, a kolostori képzés

„A buddhista pedagógia célja: nem intellektuális, gondolati tudáson keresztül próbálja a gyerekek boldogságát megalapozni, hanem magas szintű tudatosságukon és személyes megtisztulásukon keresztül szabadítják ki őket a vágyak és indulatok körforgásából.”⁹

A buddhista nevelés az ókori Indiában minden társadalmi réteg számára nyitott volt. Az akkoriban elit nevelési területnek számító brahmanok mellett a buddhista képzés inkább a szegényebb rétegeknek és a nőknek nyújtott fejlődésre alkalmas színteret.

A tanítás ezekben az intézményekben hierarchizált és differenciált volt. Az oktatást szerzetesek vezették, és kolostorokban zajlott, de az innen kikerülő diákok nem feltétlen léptek be a szerzetesi rendekbe. Azok, akik nem kívántak a kolostor falai között maradni, elsősorban a későbbi társadalmi szerepükre készültek, a jövőbeli munkásságukhoz szükséges ismereteket sajátították el. Az iskolai tanrend alapelvei közé tartozott, hogy minél kisebb tanulócsoportokban minél szorosabb lelki kapcsolat alakuljon ki tanítvány és tanítója között. *„Fontos alapelv volt még az ész, az ízeletés, a memória és a testi képességek komplex fejlesztése.”¹⁰*

A kolostorba 5-8 évesen kerülnek be a gyerekek, és hosszabb-rövidebb megszakításokkal akár 25 éves korukig is ott maradtak. Az elméleti képzés négy szinten zajlott. A tananyagot kétszintenként tagolták. Az első két szinten a tanulók 10 fogadalmat fogadnak meg, ismerkednek önmagukkal, a szentiratokkal, tanokkal. Ez az ismerkedés szakasza, ahol az alapokat sajátítják el a gyerekek. A második két szinten egy tankönyv áll a tanítás középpontjában, amelyből magasztosabb eszméket sajátítanak el a diákok. A tananyagot kiegészítik a koncentrációt fejlesztő meditációk, a jóga.

A kolostori képzés célja az *„egyén és önmagunk számára biztonságossá válni”¹¹* eszméje volt.

---

⁹ Jankovich Andrea: Koncentráció-moralitás-bölcsesség – Egy buddhista kolostor képzési programja Myanmarban. *Új Pedagógiai Szemle*. 1998. 48. sz. 12. évf.

¹⁰ Báthory Zoltán- Falus Iván (szerk.): *Pedagógiai lexikon*. Budapest, 1997, Keraban, 207. p.

¹¹ Jankovich: i.m.

2. Dokumentumelemzés - Egy magyarországi buddhista iskola tervezete

2.1. Dokumentumelemzés

„... olyan, a közelmúltban vagy a jelenben keletkezett – elsősorban írásos – anyagok elemzése, melyek nem kutatási célból készültek.”¹²

A dokumentumelemzés lényeges eleme, hogy olyan dokumentumokkal dolgozik, melyek a múlttal csak olyan mértékben foglalkoznak, hogy megállapítják a dokumentumban lévő jelenkori tartalom kapcsolatát a múlttal. A módszer alkalmazása során adatokat gyűjtünk, az adatokból következtetéseket állapítunk meg, és ezeket elemezzük.

A dokumentumelemzés irányulhat egyedi jelenségek tanulmányozására, valamint bonyolultabb összefüggések feltárására is. A módszer alkalmazásának előnye, hogy nem avatkozik be közvetlenül abba a pedagógiai folyamatba, amit vizsgálunk.

2.2. A Tejút Buddhista Szemléletű Általános Iskola és Óvoda tervezete

A Tejút Buddhista Szemléletű Általános Iskola és Óvoda tervezete a Tejút Iskola és Ifjúságnevelő Alapítvány és a Tan Kapuja Buddhista Egyház kezdeményezésének eredményeképpen került kidolgozásra. A 12 évfolyamosra tervezett iskola székhelye Budapest lesz.

2.3. A kezdeményezés okai

A szerzők célja egy olyan iskolának a „megálmodása”, mely buddhista szellemiségével bekapcsolódna a már létező alternatív iskolák sorába. A Tejút Buddhista Szemléletű Általános Iskola és Óvoda egyelőre még tervezet formájában létezik. Az iskola beindítását sok tényező befolyásolja, – például az iskolaépület kiválasztása, a finanszírozási kérdések megoldása - ezért nem valósulhatott meg a 2005-2006-os tanévre tervezett beindítása.

Ez az iskola lenne a második buddhista szellemiségű nevelő intézmény Európában. A kontinensen egyedül Angliában létezik egy Dharma School nevű

---

¹² Báthory: i.m. 276. p.

buddhista iskola (erről az iskoláról később részletesebben beszélek). Így – az írókat idézve - „... reméljük, hogy Európa közepén, Magyarországon, keletről-nyugatról kiinduló kulturális áramlatok fókuszpontjában létrejöhet egy olyan iskola, amelyben lehetővé válik a buddhista és magyar néphagyomány elemeinek beépítése a nyugati pedagógiába, s amelynek mind tanárai, mind tanulói az emberiség eddigi tapasztalatait sűrítő hagyományok ismeretében képesek eligazodni az egyre gyorsabb folyamatokat produkáló világban és önnön benső világukban egyaránt”¹³

2.4 Helye az alternatív iskolák között

A Tejút buddhista szellemiségű általános iskola a tradicionális iskola koncepciótól eltérően, az alternatív iskolák sorába kíván csatlakozni. Ez az intézmény eltér a megszokott iskolai tananyagtól, azonban alapjaiban a NAT-hoz (Nemzeti Alap Tantervhez) igazodik. Az iskola alapvetően próbálja megtanítani a gyerekeket önmaguk, belső tudati világuk megismerésére. Azért, hogy minél teljesebb és boldogabb életet élhessenek, harmóniában önmagukkal, és az őket körülvevő környezettel.

A Tejút Buddhista Szemléletű Általános Iskola és Óvoda, mivel még nem létező intézmény, ezért pedagógiai program tervezetét próbáltam elemezni. Dokumentumelemzésemben arra kerestem a választ, hogy ez a pedagógiai koncepció - amit a szerzők felvázolnak - valóban megfelel-e az alternatív iskolákkal szemben támasztott követelményeknek. Tehát valóban bekapcsolódhat-e majd az alternatív intézmények sorába.

2.4.1 A pedagógiai program üzenete

Mi az üzenete? A szerzők üzenete az iskola mottójául választott jelmondatból is kiderül: „A gyermek feje nem edény, amit meg kell tölteni, hanem fáklya, amit lánggra kell gyújtani.”¹⁴ (Szent- Györgyi Albert) A szöveg a buddhista tanok alapelveit rejti magában, melyek egy újfajta szemléletmód megismerésére készíthetik az olvasót. Az

---

¹³ Altmann Andrea - Csörgő Zoltán: *Tejút Buddhista Szemléletű Általános Iskola és Óvoda Pedagógiai Programja* <http://www.tejutiskola.hu/koncepcio.htm>

¹⁴ Altmann – Csörgő: i.m.

azonban kiderül, hogy az iskola nem a buddhista egyháznak „termel” híveket, hanem csupán buddhista szemléletben akarja nevelni diákjait. Ahogyan Altmann Andrea – az iskola koncepciójának egyik megalkotója - fogalmaz: „*a buddhista iskola nem azt jelenti, hogy a gyerekek buddhistákká válnak az iskolában, hanem a tanárok tanítanak buddhista szemlélettel.*”¹⁵

Hogyan üzen? A pozitív oldalait mutatja be az iskolának, a buddhista vallásnak. Szemléletes példákon keresztül illusztrál és próbálja bizonyítani azokat a tényeket, amiket kimond. Felvilágosít, betekintést nyújt a jövőbeli iskola életébe.

Kinek üzen? Szerintem elsősorban a szülőké az üzenet, akik nyitottak új kultúra, vallás megismerésére. Azoknak, akik próbálnak egészséges és minél teljesebb életet élni. Illetve azoknak is, akik csupán csak kíváncsiak, érdeklődők, nyitottak az új dolgok megismerésére. A szöveg azt sugallja, hogy a gyermek mindenekelőtt való.

Mindezek mellett a leendő pedagógusoknak is – akik érdeklődnek egy ilyen típusú iskola iránt - próbálja felkelteni a figyelmét. Az iskola már önmagában is figyelemfelkeltő, a hagyományostól, megszokottól eltérő módszereivel és eszközeivel.

2.4.2 A nyolc pont

Az alternatív iskolák oktatáspolitikai nyilatkozatának nyolc pontja alapján is elemeztem a Tejút iskola koncepcióját:

1.pont: *”A társadalom jelenlegi és jövőbeli problémáit csak olyan emberek oldhatják meg, akik demokráciában és saját felelősségük tudatában élnek. Az alternatív iskolák megkísérelnek a gyermekeknek, tanároknak és szülőknek olyan lehetőségeket felajánlani, amelyekben az önszabályozást és demokráciát újra és újra kipróbálják. Ez a legfontosabb politikai dimenziója az alternatív iskoláknak.”*¹⁶

A demokrácia és a felelősségtudat egyik alappillére az iskola koncepciójának. A gyerekek az iskolai életben rendkívül nagyfokú önállósággal rendelkeznek. Kitűnik a

---

¹⁵ Guczó: *Buddha, mandala és a gyerek.*

<http://azsia.net/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=3813&mode=thread&order=0&thold=0>

¹⁶ Breznysnyánszky László (szerk.): *Alternatív pedagógiai koncepciók és iskolák a 20. századi Nyugat-Európában* Debrecen, 1993, Kossuth Egyetemi Kiadó, 9. p.

Tejút iskola tervezetéből, hogy a felelősségtudat kiépítése központi eleme az iskolai nevelésnek. Már a koncepció elején, a nevelési értékek meghatározásakor megfigyelhető, ahogyan a szerzők kitérnek arra, hogy milyen fontos például a néphagyományok megismerése. Azért, hogy ezáltal a tanulók jobban megismerjék önmagukat, belső és külső világukat egyaránt. Egy másik érték szerint a közösségre kell nevelni a gyerekeket, azért, hogy az *én*-tudat helyett inkább a *mi* tudat alakuljon ki bennük. A buddhizmus egyik alapgondolata, hogy a gyerekek a személyes én helyett a közösséget állítsák gondolkodásuk középpontjába. Tehát meg kell, hogy jelenjen az egyén felelősségén túl a közösség iránt, a másokkal szemben érzett felelősségtudat is. Ennek egyik érdekes formája, hogy a gyerekek közvetlenül tapasztalhatják az állattartással járó felelősséget az iskola falain belül.

A koncepció későbbi részében a buddhizmus személyiségképénél ismét kitérnek az írók az egyéni felelősség kérdésére. Fontosnak tartják, hogy az egyén, miután megtalálta az egyensúlyt belső világa és az „érzékszervi” világ között, ne csak létezzen abban, hanem tegyen is azért, hogy a világ és a természet egyensúlya megmaradjon. *„Ennek bázisa az egyéni felelősség, mely nem engedi a környezetet károsító cselekedetek megjelenését.”*¹⁷ A pedagógiai programban egy hosszabb részt szentelnek a környezetvédelem hangsúlyozására.

Mindezek mellett a gyerekek hangot adhatnak több alkalommal is véleményüknek, sokat vitáznak, beszélgetnek. Ezek során együtt szabályák meg a tanulásk módját és bizonyos mértékig a tartalmát is. De szerintem a legkiválóbb példája a demokráciának, hogy a *„buddhista iskolában a tanár és diákjai egy körben ülnek a földön, és a körben a tanár is csak egy érző lény a többi között.”*¹⁸

2. pont: *„Az alternatív iskolák olyan iskolák, amelyekben a gyermekkort úgy tekintik, mint az önmeghatározásra, boldogságra és megelégedettségre való joggal felruházott életszakaszt, nem pedig mint a felnőtté válás gyakorló fázisát.”*¹⁹

Ezt a pontot leginkább az iskola nevelési alapja bizonyítja, amely szerint az iskolai nevelés lényege, hogy a társadalmat olyan, a tetteikért felelős embereknek kell alkotniuk, akik egyéni képességeik, és tulajdonságaik teljes tudatában választanak foglalkozást, és teljes mértékben megfelelnek a tőlük elvárt szerepeknek. Ehhez, pedig

---

¹⁷ Altmann - Csörgő: i.m.

¹⁸ Varga Dóra: Tejút alternatív buddhista szellemiségű általános iskola és óvoda. *Népszabadság*, Kultúra rovat, 2004. jan. 29

¹⁹ Brezsnyánszky: i.m. 9. p.

az kell, hogy megismerjék önmagukat, belső világukat. Erre a megismerésre sok lehetőséget kínál az iskola, például az elmélyedésre alkalmas meditációk, jóga foglalkozások alkalmával. (A meditációk, és jóga gyakorlatok lényeges elemei a buddhizmusnak. A meditáció folyamán az egyén egyre közelebb kerül belső tudatához, egyre jobban meg tudja őrizni belső nyugalalmát, amely a mindennapi életben felmerülő problémák higgadt átgondolásához és megoldásához vezethet.)

A program figyelembe veszi a gyermek adottságait, képességeit is, melyek feltérképezésére egy sajátos módszert is használnának: az *asztrológiát*. Minden gyermekről összeállítanak egy asztrológiai képletet. Ez az alaposabb megismerésen kívül hozzájárul a tanárok munkájához is. Így a pedagógusok teljesebb képet alkothatnak a tanulókról, azok képességeiről és azokról a területekről, amelyeken segítségre szorulnak.

A koncepcióban megfogalmazódik a boldogságra törekvés eszméje is, mely a buddhista lét végcélja (a nirvána elérése). Ahogyan már korábban említettem, a boldogság eléréséhez a vágytól való megszabaduláson és a tudatosság kiterjesztésén keresztül vezet az út. Ezt azonban egy hosszú folyamat eredményezi, éppen ezért a megismerést már gyermekkorban érdemes elkezdeni.

3. pont: *„Az alternatív iskolák teret biztosítanak arra, hogy a gyermekek kifejlesszék olyan szükségleteiket, mint a mozgás szabadsága, a spontán megnyilatkozások, önálló időbeosztás, intenzív barátságok teremtése.”*²⁰

A testi és tudati fejlesztés egyaránt megjelenik az iskolai életben. Többféle mozgásra van lehetőség, amelyek nem csupán a testet fejlesztik. Ilyenek például a meditáció különböző formái: az ülő vagy a járó meditáció; a jóga vagy a tánc terápia, zenei gyakorlatok. Ezeken a foglalkozásokon nem csupán a mozgás iránti szükségleteiket elégíthetik ki a gyerekek, hanem közelebb kerülhetnek belső és külső világukhoz is. Például a szeretet meditációk során megtanulhatják, hogy hogyan lépjenek kapcsolatba másokkal.

A kapcsolatteremtésre a *mozaik módszer* alkalmazása során is lehetőséget kapnak. A mozaik módszer lényege, hogy a pedagógus a tananyagot részekre bontja, majd az osztályt csoportkora osztja fel. Annyi fő lesz egy csoportban, ahány részre osztotta a tanár az anyagot, mivel a csoport minden tagja kap egy-egy darabot a tananyagból.

---

²⁰ Brezsnyánszky: i.m. 9. p.

Mindenki csak a saját részét tanulmányozhatja, végül az egész anyagot közösen elő kell adniuk. Az ilyen módszerrel tartott foglalkozások során „*a gyerekek jobban megismerik egymást és erősebbek lesznek a kapcsolataik egymással.*”²¹

A spontán megnyilatkozásokra is adódnak alkalmak. A viták alkalmával kifejthetik saját véleményüket, emellett az órákon folyamatosan kérdezhetnek. A cél, hogy önmaga fedezhesse fel a tanulandó anyag értelmét és megszeresse azt, ugyanakkor képes legyen meglátni annak hibáit is.

Az önálló időbeosztásra jó példa, hogy a gyerekek már az iskolába kerülésüktől kezdve saját órájukat használva igazodnak az órakezdéshez, ugyanis itt nincs csengő, vagy egyéb jelzés, ami az óra kezdetére figyelmeztetne. A csoportokba rendezés is a gyerekek érdeklődési köre szerint történik. Az órák, maguk sem kötöttek, de vannak olyan tevékenységek, amelyekben mindenkinek részt kell vennie (például a jóga gyakorlatok, meditációk, imák)

4. pont: „*Mellőzik a gyermekek fegyelmezését szolgáló kényszerítő eszközöket. A gyermekek egymás közötti konfliktusai és a felnőttekkel szembeni konfliktusai rajzolják ki az együttműködés szabályait és határait, amelyek azonban módosíthatók.*”²²

A leendő intézmény célja, hogy a diák tanulni tanuljon meg, saját maga akarja az ismeret elsajátítást, és ne csak azért tanuljon, mert ezt várják el tőle. Az iskola ösztönző légkörével, és ingergazdag környezetével, minden kényszerítő eszköz nélkül akarja elérni azt a célt, hogy a tanulók önmaguk akarják felfedezni világukat, és tudatuk legmélyebb rétegeit is. Tehát nincs szükség fegyelmezésre, „... *az örömmel végzett, elmélyedt tevékenység biztosítja a belülről fakadó fegyelmet.*”²³ A belső fegyelem, pedig hozzájárul a mindennapi életben felmerülő problémák hatékony megoldásához.

Annak ellenére, hogy az iskola bizonyos követelményeket támaszt a tanulókkal szemben, még sincs szükség külső kényszerítő eszközre. A tejút iskola tanulói számára is fontos az öt erkölcsi útmutatás betartása. Ezt azonban nem a szabályok bemagoltatásával és szigorú betartásával érik el a tanítók. A tanításban benne van, hogy a negatív „*viselkedés önmagában hordozza negatív következményeit.*”²⁴

A szabad iskolai légkör lehetőséget teremt a mindennapi interakcióra a tanulók és a pedagógusok között. Az együttműködés is ezeken a napi érintkezéseken keresztül

---

²¹ Altmann – Csörgő: i.m.

²² Brezsnayánszky: i.m. 9. p.

²³ Altmann – Csörgő: i.m.

²⁴ Jankovich: i.m.

alakul ki. A szabad légkört bizonyos mértékig szabályozzák a buddhista alaptanok, például az erkölcsi tanítások, melyek az iskolában is betartandóak (ne ölj, lopj, hazudj, részegeskedj és erkölcstelenkedj!).

5.pont: *„A tananyag kiválasztását a gyermekek tapasztalatai befolyásolják, a tanulni valót a tanárokkal együtt alakítják ki. A tantárgyak kiválasztása folyamat, amelybe belejátszanak a tanári és diáktapasztalatok. A tanulás komplexitását sokoldalú és rugalmas formák biztosítják, a játék, az iskolai hétköznapiak és az iskolák társadalmi környezetének figyelembe vétele.”*²⁵

Az iskolában megjelenik a rugalmas tantárgy beosztás. Bizonyos tárgyaknál megengedik a témaválasztást, de végül konszenzus alapján döntenek.

A játék, főleg alsó tagozatban kap fontos szerepet. A különböző gyakorlatok, melyek a tudat alaposabb megismerésére irányulnak, játékos formát kapnak a korai években. Mivel a gyerekek életkori sajátosságaiból fakad és fontos fejlődésükhöz ez a tanulási forma. A meditáció, a jóga kezdeti oktatása is játékos formában történik. Saját tapasztalataim alapján mondhatom, hogy vannak olyan meditációs módszerek, melyek nem kényszerítik a gyerekeket arra, hogy valóban fel is fedezzenek valamit önmagukból, csupán észrevétlenül lecsendesítik őket, és megláttatnak velük olyan dolgokat is, amelyeket egyébként nem vennének észre. Ilyenek például a járó meditáció bizonyos gyakorlatai.

6.pont: *„A tudás elsajátítása révén emancipatorikus folyamatokat kívánnak támogatni, amelyek a résztvevők számára új és szokatlan megismerési utakat nyitnak. Ezzel kívánnak előfeltételeket teremteni a jelenlegi és jövőbeli problémák megoldásához.”*

Az új és szokatlan utak változatos formákban jelennek meg a koncepcióban. Már maga a buddhista szemlélet, a buddhista filozófiával áthatott nevelési eszmények is újdonságot jelentenek. Mindezek mellett a szokatlan módszerek, a szokatlan test és tudat nevelési formák, a már említett meditáció, jóga, a gyerekek által elsajátítandó eszmék és értékek mind-mind egy valóban más nevelési közeget eredményezhetnek. Az iskola lehetőséget kínál arra, hogy a gyerekek egy olyan társadalom tagjai legyenek, amely tisztában van saját értékeivel, és képességével, saját belső világával, ugyanakkor

---

²⁵ Brezsnyánszky: i.m. 9. p.

arra fekteti a hangsúlyt, hogy formálja, és teljesebbé tegye környezetét, és a benne élő emberek életét, „... az ember maga felelős a tetteiért, és felelősségünk nem csupán önmagunkra vonatkozik, hanem embertársainkra is.”²⁶

A szerzők egy olyan intézmény tervezetét vázolják fel, amely arra törekszik, hogy a tanulás ne pusztán ismeret elsajátítás, hanem egy belülről fakadó, saját élményeinken, tapasztalatainkon alapuló megismerési folyamat legyen, melynek eredménye a megértés lesz. A megértés pedig alapot teremt a magasabb eszmék elsajátításához, és végül elérhetjük célunkat, a boldogságot.

7.pont: „Az alternatív iskolák önkormányzó iskolák. Az önkormányzat kialakításában a szülők, tanárok és tanulók demokratikus érintkezésének tapasztalatai játszanak szerepet.”²⁷

A tervezetnek megfelelően a buddhista iskolában folyamatos lenne a tanulóktanárok, pedagógusok-szülők, valamint az oktatók egymás közti érintkezése.

A korábbi pontokban már kiemeltem a diákok és a tanárok közötti kapcsolattartás fontosságát. A gyerekek aktív szerepe az iskolai élet formálásában nélkülözhetetlen ahhoz, hogy az iskola elérje az általa kitűzött nevelési célokat.

A szülőkkal való kapcsolattartást már most, az iskola beindítása előtt is fontosnak tartják. Ezért is rendeznek minden évben egy buddhista nyári tábort 6-14 éves gyerekeknek. A táborban azonban nem csak a gyerekek ismerkednek meg a buddhista szellemiségű neveléssel, a szülőket is aktívan bevonják a tábori életbe. Ők is megismerhetik – ha szeretnék – a buddhizmus alapjait. A táboron kívül év közben is folyamatosan rendeznek sokszínű, változatos foglalkozásokat az érdeklődőnek.

A pedagógusok felkészültségéről és tevékenységeiről alkotott elképzelések között a rendszeres értekezletek, továbbképzések, a tanulók egyéni problémáinak megbeszélése, és a közös programok is szerepelnek. A tanári továbbképzések - meditációs elvonulások, team-megbeszélések, esetmegbeszélő csoportok - kiváló teret és alkalmat biztosítanak az együttes gondolkodásra, valamint egymás megismerésére.

8. pont: „Az alternatív iskolák valamennyi érintett számára olyan teret jelentenek, amelyben a magatartások és az étellel kapcsolatos beállítódások nyitottak,

---

²⁶ Pálvölgyi Ferenc: Az erkölcsi nevelés új perspektívái. *Mester és tanítvány* 2004. 1. 82-96. p.

²⁷ Brezsnayánszky: i.m. 10. p.

megváltoztathatóak. Ezzel az élni tanulás kalandjának, élményének lehetőségét kínálják.”²⁸

Ez az a pont, amely leginkább jelen van a tejút iskola tervezetében. Hiszen a buddhizmus, és ez a buddhista szellemiségű intézmény egy olyan teret, és lehetőséget kínál a gyerekeknek, mely az életre készít fel, csak másképp, mint a többi tradicionális iskola, vagy akár alternatív intézmény.

A tanulókat egyéni képességeikre támaszkodva próbálják felkészíteni későbbi társadalmi szerepeikre, mindenféle kényszerítő eszköz nélkül. Az iskola tehát nem szigorúan buddhista vallású személyeket akar „kitermelni”, hanem csak buddhista szellemiségben, légkörben nevelkedett egyéneket, akik tudatuk alapos megismerése után hasznos tagjai lehetnek társadalmuknak. A buddhista nevelés *„olyan módszereket ad a gyermekek kezébe, amelyek révén mindennapi viselkedésüket aszerint képesek kontrollálni, hogy a szándékaik, cselekedeteik önmagukra és másokra ható következményei összehangoltan pozitív hatást váltsanak ki.”*

A felső tagozatosok tantervébe be van építve az Élettan elnevezésű tantárgy, mely lehetőséget nyújt arra, hogy a gyerekek megismerhessék saját testük, lényük folyamatait.

2.5 Részösszefoglalás

A buddhista iskola koncepciója megfelel az alternatív iskolákkal szemben támasztott követelményeknek, mind az általa közvetített üzenetben, mind a nyolc sarkalatos pont alapján. A tejút iskolában megtalálhatóak az alternatív iskolák alapeszméi, csupán egy sajátos formába öltöztetve. Ez az intézmény - ha megvalósul – egy olyan nevelési lehetőséget ad a felnövekvő generációknak, mely a tudat, belső értékek megismerésére ad lehetőséget. Mégis arra tanít, hogy társadalmi lények vagyunk, akiknek az a feladatuk, hogy személyes énjüket elfeledve a közösségért, a közösségnek munkálkodjanak.

A buddhista iskola tehát elméletben megvalósítható. De gyakorlatban is? Erre keresek választ a dolgozatom további részeiben.

A Tejút Buddhista Általános Iskola tervezetének további lényeges részére, és a benne megjelenő fontosabb eszmékre a buddhista tábor bemutatásán és elemzésén

---

²⁸ Brezsnyánszky: i.m. 10. p.

keresztül térek ki. Mivel így az elméletben megalkotott eszmék gyakorlatbeli megvalósulását is be tudom mutatni.

3. Empirikus megfigyelésen alapuló elemzés – Egy buddhista nyári tábor

3.1 A megfigyelés, mint a pedagógiai kutatás egyik módszere

„A pedagógiai kutatásnak olyan módszere, amely a pedagógiai valóság, a pedagógiai folyamatok közvetlen észlelésén alapul.”²⁹

A megfigyelés során lehetőség nyílik arra, hogy a pedagógiai folyamatokat eredeti, természetes közegükben figyelhessük meg, közvetlenül tapasztalhassuk tulajdonságaikat, természetüket, környezetükre és résztvevőire gyakorolt hatásaikat.

A megfigyelés egyik típusa a *résztevő megfigyelés*. Ennek lényege, hogy a megfigyelő nem kívülről szemléli a vizsgálandó közeget, hanem belülről, mint a csoport tagja figyeli a csoport életét, az általuk felállított értékeket, normákat.

A résztvevő megfigyelő módszernek, mint minden kutatási módszernek vannak előnyei, és hátrányai is. Előnye, hogy a belső folyamatok megfigyelésére ez a legalaposabb módszer. Ugyanakkor ennek során mindenféle jelenség rögzíthető, a feljegyzések kis fáradtsággal elkészíthetőek, és kiváló alapot nyújtanak a további elemzésekhez. Hátránya, hogy rendkívül nagyfokú benne a szubjektívitás lehetősége. Minősége függ a készítő személy szakértelmétől, illetve a megfigyelőn kívül más személy nem tudja felhasználni.

3.2. A VI. Tejút nyári buddhista gyerektábor

A buddhista gyerektáborban résztvevő megfigyelőként vettem részt. Azért ezt a módszert választottam, mert így beavatkozás nélkül, mégis belülről figyelhettem a táborban zajló eseményeket. Foglalkozásvezetőként a kézműves foglalkozások megtartásában segítettem, de volt alkalmam a többi tevékenységbe is bekapcsolódni. Ezáltal teljesebb képet kaphattam a táborról, és annak pedagógiai folyamatairól. Ebben a részben ezeket a folyamatokat szeretném bemutatni és elemezni.

---

²⁹ Falus Iván (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Budapest, 1993, Keraban Kiadó, 125. p.

3.3 A tábor eredete

A tejút buddhista nyári tábort 2003 nyarán rendezte meg először a Tejút Alapítvány, azóta minden nyáron megrendezésre kerül. A kezdeti elképzelések 2-3 hetes táborokat álmodtak meg, de az időtartam végül csak egy hétre csökkent.

A tábor célja mind a mai napig változatlan: a Tejút Buddhista Szemléletű Általános Iskola alapkoncepciójának, eszméinek, értékeinek megismertetése a szülőkkel, gyerekekkel; gyakorlati tapasztalatok szerzése a beindítás előtt, és a buddhista nevelési módszerek kipróbálása. Egy korábbi tábor foglalkozásvezetője a következőképpen fogalmazta meg a tábor célját: *„a buddhista és az ősi magyar létszemlélet megismertetésével ismét kézzelfogható valósággá varázsoljuk mindazt az egyszerű, természetes szépséget, jóságot, ami ebben a teremtett világban van.”*³⁰

3.4 A tábor

Időtartama

A gyerektábor 2008. június 29. (vasárnap) és július 5. (szombat) között került megrendezésre. A gyerekek vasárnap délután és este érkeztek szüleikkel; péntek délután és szombat délelőtt távoztak a tábor területéről.

Részvevői

A táborba 8 és 16 év közötti gyerekeket vártak a szervezők. Voltak olyan foglalkozásvezetők, akik családjukkal együtt érkeztek, így a legfiatalabb táborlakó gyermek 3 éves volt, a legidősebb pedig 14, viszont az egyedül érkezettek között a legfiatalabb 7 éves volt. A tábor vezetői azért választották ezt a korosztályt, mert ez az ideális a tapasztalatok gyűjtésére. A gyerekeket nem és korcsoport alapján osztották be ideiglenes lakóhelyeikre. A főépületben volt a lányok szobája (10-13 éves lányok számára), a kis legények szobája (7-10 éves fiúknak), a közepes legények szobája (10-12 éveseknek). Az udvaron felállított jurtában pedig a nagy legények (12-14 évesek) aludtak. Minden csoporthoz egy felnőtt csatlakozott (kivéve a nagyfiúkat).

A gyerekek mellett a felnőtt foglalkozásvezetők is szerves részét képezték a tábornak. Ők gondoskodtak a tábor lakóinak kényelméről, ellátásáról, oktatásáról,

---

³⁰ www.tejutiskola.hu

illetőleg a szórakoztatásról is. A felnőttek szintén vegyes korosztályúak voltak, de nem volt mindenki buddhistavallású.

Társadalmi hovatartozás szerint heterogén összetételű volt a tábor. Szegényebb gyerekek épp úgy részt vehettek a táborban, mint a jobb anyagi helyzetű családok gyermekei. A tábor szervezői elindítottak egy olyan kezdeményezést, amelynek keretében három gyereket - anyagi körülményeire való tekintettel - ingyen fogadnak.

Helyszíne, környezete

Uszó, a Tan Kapuja Buddhista Főiskola elvonulási központja, a Bükkben. (1. kép) Uszó egy völgyben fekvő tanya, elektromosság és folyóvíz nélkül. A táborba érkező gyerekek így megismerkedhettek, olyan szélsőséges körülményekkel, melyek nagymértékben eltérnek a mai társadalom kényelmes technikai vívmányaitól, mint például mobiltelefon, televízió, és az angol wc. Ez utóbbi főleg a lányok körében okozott problémákat. Azt azonban érdemes megemlíteni, hogy az elektronika hiányát, és a „luxus” nélküliséget jól viselték a gyerekek. Nem hiányolták sem a számítógépet, sem a televíziót. Sőt, így saját fantáziájukra, képzeletükre voltak kényszerítve.

Uszó külsőségeiben is magán hordozza a buddhizmus jegyeit. A tanya buddhista elvonulási központ, ahol régen buddhista szerzetesek éltek magányos, a társadalomtól elvonult életüket. A tábor központi eleme egy kőház, amely az éjszakai szállást, és a biztos menedéket adta a tábor lakóinak. A házban van egy imaterem, a dharmaterem, aminek meg vannak a saját szabályai. Ebbe a terembe először a jobb lábával kell belépnie az embernek, majd a szobában található Buddha szobor felé meg kell hajolni úgy, hogy közben összeteszi a két tenyerét. A szobában tilos a szobor felé talppal aludni, és kifelé menet is meg kell hajolni előtte.

A ház bejárata mellett található egy oltár, mely felett a buddhizmus egyik alap mandalája található. (2. kép) A mandala ábrázolja Buddha egy alaptanítását. *„Buddha szerint egy élőlény hatféle létformát ölthet: lehet isten, félisten, ember, szellem, állat és démon. A megvilágosodás eléréséhez az emberi létformát tartotta a legjobbnak.”*³¹ A buddhizmus e képi megjelenítése más alkalmakkor is előkerült a táborban, a kézműves foglalkozásokon több alkalommal is.

A háztól nem messze helyezkedik el a sztúpa. (3.kép) A sztúpa egy Buddha-sírdomb. *„Nem emlékmű, hanem Buddhát, a Tökéletesen Megvilágosodottat megjelenítő*

---

³¹ Bevezetés a buddhizmusba. <http://www.geocities.com/egyetemiujsag/bevbudhh.doc>

*kultikus tárgy, a nirvána nem-képi ábrázolása (...) a sztúpába behatolni nem lehet, csak körüljárni, méghozzá jobb felé, a Nap járásának megfelelően.*³² Ez a körbejárás jelképezi azt, hogy valaki belép az „áramlatba”. A tábornyitó szertartásnak egyik része a sztúpa körbejárása volt. Három építő kört tettünk, ezzel jelképezve azt, hogy a tábori élet hivatalosan is elkezdődött.

A sztúpa, a ház, és még a mosdó helyiség körül is színes vászonra írt szent szövegek vannak kifüggesztve. Ezen kívül a tábor területén található még egy nagy diófa, ami Buddha megvilágosodásához köthető, mivel ő is egy nagy fa tövében vált a Megvilágosodottá. Minden buddhista helyen található egy ilyen nagyfa.

A tábor alapját képezi a *napirend*. (4. kép) A buddhista szellemiségnek köszönhetően a tábor úgy irányítja és tereli korlátok közé a gyerekek mindennapjait, hogy a szabadságuk, és autonómiájuk mindeközben ne sérüljön. A napirend tulajdonképpen a reggeli ébresztéstől az esti lefekvésig kínál elfoglaltságot a gyerekeknek. A napirendet táblázatos formában is megalkották a foglalkozásvezetők, melyet a tábor egy jól látható pontjára függesztettek ki. A táblázatban egyszerű jelek, szimbólumok mutatták az aktuális foglalkozásokat, így a gyerekek könnyen tájékozódhattak arról, hogy mikor milyen tevékenységben vehetnek részt.

3.5 Buddhizmus a táborban

3.5.1 Buddhista szertartások

A buddhizmus adta a tábor központi témáját. A helyszín bemutatásánál már utaltam arra, hogy a tábor szellemiségét áthatotta a buddhizmus, azokkal a tárgyakkal, melyek ennek a vallásnak a sajátosságai. A buddhista eszmék közvetítése azonban nem csupán a tárgyakon keresztül történt.

Az első alkalom, amikor a gyerekek találkozhattak a buddhista filozófiával, a *tábor bemutatása* volt. Ez egy rituális szertartás keretében zajlott, melynek során nem csupán a tábor, hanem egy kicsit a buddhizmust is megismerhették a táborlakók. A kezdő helyszín a tábortól nem messze található forrás volt. (5. kép) Ez a forrás egy kiszáradt patak kezdete, mely keresztül folyik a tábor területén, mintegy körbe ölelve

---

³² Baatz: i.m. 33. p.

azt. A táborvezető itt egy rövid kis történettel elmesélte a forrás jelentőségét, és azt, hogy hogyan kapcsolódik a táborhoz. A gyerekek érdeklődve hallgatták a történetet, és még kérdéseket is tettek fel a végén. A forrás szimbolizálja a kezdetet, hiszen innen indul ki a patak, amely belőle táplálkozik. Szerintem nagyon találó volt ezt a helyszínt választani a kezdőpontnak.

Ezután a gyerekekkel körbe jártuk a tábort, megnéztünk minden fontosabb helyszínt. A forrás után végig sétáltunk a patak mentén, ahol láttunk méh kaptárokat (ezzel foglalkoztak régen a szerzetesek), majd eljutottunk 1 kőgátig, amely régebben a patakot duzzasztotta fel. Ennek a gátnak a későbbiekben fontos szerepe lesz. Utunk közben a táborvezető kis anekdotákkal próbálta felkelteni az érdeklődést a különböző elemek iránt. Séta közben ismertette a buddhizmus, és a tábor alapszabályait. (pl.: az egyik „erkölcsi útmutató”, mely szerint egyetlen élőlényt sem szabad elpusztítani, legyen szó akár a legkisebb légyről, vagy szúnyogról.) A séta végén a ház oldalán található díszes oltárhoz értünk, ami nagyon érdekelte a gyereket. A táborvezető elmesélte az ábra lényegét, majd a végén meggyújtott egy füstölőt az oltáron. *„A füstölők a szentség légkörére és a Buddha által árasztott fényre emlékeztetik az áldozót.”*³³

Az utolsó alkalom, amikor még egy kicsit részesei lehettek a buddhista világnak, a *táborzáró szertartás* volt. Ez egy építő körrel indult a sztúpa előtt, amit a táborvezető azzal indokolt, hogy bár a tábor befejeződik, ismét kezdetét veszi valami új. Ezután a gyerekek elmondhatták véleményüket a táborról, mi volt az, ami tetszett nekik, és mit hiányoltak. Majd körbeálltunk a sztúpa előtt, és megfogtuk egymás kezét. (jobb tenyér lefele, bal felfele, mint minden étkezés előtt) (6. kép) A körben körbejárva a táborvezető mindenkinek megköszönte a részvételt, majd azoknak, akik részt vettek a táborban a kezére kötött egy piros vagy bordó fonalat három csomóval, valamint mindenki kapott egy ajándék könyvjelzőt. A köszönetnyilvánítás végén visszaálltunk a körbe és végleg lezártuk a VI. Buddhista Gyerektábort.

---

³³ Baatz: i.m. 101. p.

3.5.2 Reggeli ébresztők: jóga, botgyakorlat

A buddhizmus a tábor mindennapjaiban is jelen volt. A táborvezető minden reggel csengőszóval ébresztette az alvókat. A csengő a nap kezdetét jelentette, melyet az első napokban a jóga gyakorlatok, később pedig a jóga - és a botgyakorlatok követtek.

A jóga

A jóga jelentése egység, egyesülés. *„A jóga célja az egyén és az univerzális (kozmosz) tudat természetes egységének megvalósulása, ami különböző utakon jöhet létre; vagyis felülkerekedni a megszokott, egyéni tudatra jellemző elszigeteltség érzésén.”*³⁴

A táborban a jóga egy speciális fajtája jelent meg, a gyermekjóga. Ennek a területnek a különlegessége, hogy a különböző jóga gyakorlatokat a gyerekek életkori sajátosságainak megfelelően állítja össze. A gyermekjógát azért érdemes alkalmazni, *„mert olyan életvitelre szoktat, amely segítségével felnőttkorban csupán örömszerzésből, teljes természetességgel éljük majd át a jóga gyakorlatok jótékony hatását.”*³⁵ Mindezek mellett a gyermekjóga sokoldalúan fejleszti a mozgást, a testsémát, a percepciót, a memóriát és a figyelmet.

A gyerekek lelkesen vettek részt a jóga gyakorlatokon. (7. kép) Szerintem hasznos volt ezzel indítani a napjukat, mivel az ébredés pillanatai így gördülékenyebben zajlottak, valamint könnyebb volt figyelmüket a feladatokra koncentrálni a nap további részében is.

A botgyakorlatok

A táborban minden gyermeknek meg kellett találnia saját botját. A bot kiválasztása lényeges mozzanat, mivel a botnak súlya, és méretre is illenie kell a gazdájához. Ez azért fontos, mert később ezzel gyakorlatokat végeznek. A botválasztásból visszatért gyerekek faragással tökéletesítették botjaikat. A botfaragás lépései aprólékosak és megtervezettek voltak. Ehhez a munkához nagy odafigyelés, kis kreativitás és sok türelem kell, ezért jó alkalmat biztosít a koncentráció, tűrőképesség és az esztétikai érzék fejlesztésére.

---

³⁴ Devereux, Godfrey: *A jóga alapjai*. Budapest, 2002, Bioenergetic Kft, 13. p.

³⁵ Csíki Mariann: *Gyermekjóga*. Budapest, 2007, Athenaeum Kiadó, 18. p.

A gyerekek, miután befejezték botjuk tökéletesítését, megkezdték első bot gyakorlatukat. A reggeli jóga helyett lehetett választani a botgyakorlatot. Így e két tevékenység párhuzamosan zajlott.

A botgyakorlat (8. kép) lényege, ahogyan a táborvezető megfogalmazta: „*nem küzdelem egymással, hanem küzdelem önmagunkkal.*” A botokat nem szabad egymáshoz vagy másokhoz érinteni, viszont foglalkozásokon kívül is lehet a botokkal gyakorlatokat végezni. Fontos, hogy a gyerekek minél alaposabban megismerjék saját botjukat, annak súlyát, könnyedségét, forgathatóságát. A bottal végzett gyakorlatok során szintén fejleszthetik koncentrációs képességüket, ügyességüket, és kielégíthetik mozgásos igényeiket is.

3.5.3 Étkezések egy csipetnyi buddhizmussal

Az étkezések (9. kép) mindig külön szertartás szerint zajlottak, de a buddhizmus jegyeit magukon viselték. Már az első étkezés alkalmával is kint ebédeltünk a szabadban, gyékényekkel egy nagy kört alkotva. Szabadon, a földön, a természettel összhangban fogyasztottuk el természetes alapanyagokból készült ételünket. Tudniillik a tábori napok alatt vegetáriánus ételeket fogyasztottunk. Ahogyan már korábban említettem, a buddhisták egyik alapeszméje: ne vedd el más élőlény életét. Ezért a buddhisták nem fogyasztanak húst. „*A vegetáriánus ételek mellett erkölcsi okok is szólnak: amikor a húst elfogyasztjuk, magunkhoz vesszük azt a gyűlöletet is, amit az állat legyilkolásának pillanatában érzett.*”³⁶ Ezen kívül a buddhisták kerülnek a túlzott táplálékbevitelt is, mivel szerintük a túlzásba vitt ételfogyasztás egészségkárosodáshoz vezet. Az ételek elfogyasztásában is a középutat keresik.

A tábor lakóit rendszerint dobszó hívta össze reggelizni, ebédelni, vagy épp vacsorázni. A gyékények leterítése után (mindig kört formálva), megfogluk egymás kezét (jobb tenyér lefelé, bal tenyér felfelé), és jó étvágyat kívánva elmondtuk: „Áldás, Békesség!”. A kör az egységet, egyenlőséget szimbolizálja, azt, hogy mind egyformák vagyunk, nincs különbség köztünk. Ez a körben ülés az iskolai koncepcióban, a tanórákon is megjelenik.

Az étkezések közben legtöbbször azt gyakoroltuk, milyen csendben étkezni. A csend tanítása a buddhista nevelés egyik fontos eleme. Elengedhetetlen, hogy a

---

³⁶ Tworuschka: i.m.33. p.

gyerekek megtanulják, hogyan némítsák el hangjukat azért, hogy belső tudatukra összpontosítsanak.

3.5.4 A tábori tűz

A tábortűz a nap végét jelző esemény volt. (10. kép) Az esti tűz körül kialakított kör bensőséges hangulatot teremtett. A gyerekek bátran megnyíltak körülötte, ezért kiváló alkalmat teremtett az ismerkedésre, önismereti játékokra, melyek meg is jelentek a tábori napok folyamán. Minden este általában más mederben zajlott a tábortűz, de egy központi eleme volt: a mese. (Ezekről részletesebben írok a későbbiekben.)

A tábortűznél került sor a párválasztásra. A párok egy kisebb és egy nagyobb gyerekből álltak, a választás szimpátia alapján történt. Ennek az volt a célja, - többek között - hogy a táborlakók ismerkedjenek egymással, valamint, hogy vigyázzanak önmagukra, és párjukra. Az iskolai tervezetben sokat hangsúlyozott felelősségvállalás itt szintén megjelenik. Méghozzá az egyén felelősségén túl, a mások iránt érzett felelősség is. *„Az ember maga felelős a tetteiért, és felelősségünk nem csupán önmagunkra vonatkozik, hanem embertársainkra is.”*³⁷

A párok kialakítása után csapatokat is alakítottunk a gyerekekből. A három csapat kapitánya a három legidősebb fiú volt. Ők választhattak csapattagokat. Először a lányokat, majd a kis és közepes fiúkat választották ki. A három csapatnak az lett volna a feladata, hogy tábor végére összeállítsanak csapatonként egy előadást. De végül az előadás nem valósult meg. A drámajáték a tejút iskola egyik tanítási módszerként is megjelenik a dramatikus tananyag feldolgozás keretein belül.

3.5.5 Meditációs gyakorlatok

A fent említett alkalmakon kívül megjelentek olyan meditációs gyakorlatok is, amelyek kifejezetten buddhista személyiségfejlesztési módszerek voltak. A buddhista kolostori nevelés során is nagy hangsúlyt fektettek a tanítók a meditációs gyakorlatokra. A meditáció elménk állapotának és teljesítményének fejlesztése. Mivel *„... elménk a legbecsesebb értékünk, melyet folyamatosan életünk vezetésére és irányítására*

---

³⁷ Pálvölgyi: i.m.

*használunk, a meditáció fontossága és jelentősége, mint életminőségünk javításának eszköze, nem hangsúlyozható eléggé.*³⁸

Ahogy a buddhista kolostorokban, a táborban is több fajtája tűnt fel a meditációnak:

1. a *járó meditáció* során a gyerekek megtanulják, tudatosabban irányítani mozgásukat. Járásuk a koncentráció növekedésével összeszedettebbé válik, nő állóképességük. A táborban ez a következő gyakorlatban jelent meg: egy kijelölt távon mezítláb és csukott szemmel kellett végig sétálniuk a gyerekeknek. A feladat: figyeljék meg lábukkal azt a terepet, ahol járnak, érezzék azt a helyet, ahol elhaladnak. A feladat befejeztével le kellett írniuk, hogy mit tapasztaltak, milyen érzések merültek fel bennük. A feladat lényege az volt, hogy minél lassabban menjenek végig a terepen. Volt olyan, aki nem figyelt a feladat szabályaira és cipőben ment végig a terepen. Ő természetesen nem értette meg, hogy mit kellett volna tapasztalnia. De a gyerekek közül a legtöbben azt a kellemes érzést emelték ki, mely egyfajta masszírozó érzetet keltett lábukban. A feladatban, a gyerekeknek érzékszerveikre kellett hagyatkozniuk. Lényeges ugyanis, hogy mennyire tudnak koncentrálni, figyelmüket összpontosítani, mivel a *„figyelemnek különös jelentősége van a megismerés és a mélyebb tudásszerzés szempontjából.*³⁹

2. *„Az ülő meditáció alatt a gyerekek csukott szemmel mozdulatlanul ülnek és befelé figyelnek.*⁴⁰ Az ülő meditáció bizonyos formában az étkezések többsége alatt is megjelent. Amikor a gyerekeknek csendben kellett maradniuk, és csak az evésre koncentrálniuk, az is egyfajta meditációs gyakorlat: meditatív figyelemmel evés.

De volt egy konkrét ülő meditációs gyakorlat is. A gyerekeknek a gyékényen ülve, csukott szemmel, teljes csendben a természet zajaira kellett összpontosítaniuk. Meg kellett figyelniük, hogy milyen hangokat hallanak. A feladat letelte után megbeszélték, hogy mik jelentek meg a természet ezen időszakában: madarak csiripelése, szél susogása, levelek

---

³⁸ Devereux: i.m. 155.p.

³⁹ Altmann Andrea: *Tibeti gyermekfalu száműzetésben.* <http://www.tejutiskola.hu/gyermekfalu.doc>

⁴⁰ Jankovich: i.m.

zörgése. Ez a feladat is a koncentráció fejlesztésére, belső és külső világunk megismerésére szolgált.

A gyakorlatok végeztével mindig megbeszélésre került sor. Fontos, hogy a gyerekek elmondhassák azt, hogy mit tapasztaltak, milyen érzéseik támadtak a gyakorlat végzése alatt, és azt, hogy milyen következtetéseket lehet levonni mindezekből. Így nem csak saját tapasztalataikból, hanem másokéból is tanulhatnak.

A meditációs gyakorlatok egy érdekes példája is megjelent a táborban: a *csendfogadalom*. Egy étkezés alkalmával a táborvezető mesélt a gyerekeknek olyan szerzetesekről, akik csendfogadalmat tettek. A fogadalom egy előre meghatározott időtartamra vonatkozik, mely alatt az alany egyetlen szót sem szólhat. Voltak többen is, akik próbálkoztak a csendfogadalom betartásával. Egy fiú próbálkozott ezzel a meditációs gyakorlattal, és próbálta kizárni magából a beszéd iránti vágyat. Próbálkozása majdnem egy teljes napig eredményesnek bizonyult. Nagy kitartás és önfegyelem kell egy ilyen elhatározás véghezviteléhez.

3.6 Részösszefoglalás

A buddhizmus valóban jelen volt a tábor minden napján. Nem csupán a konkrétan buddhista gyakorlatok alkalmazása során, hanem olyan mindennapi tevékenységekben is, mint az étkezések. A tábort valóban áthatotta a buddhizmus szellemisége. Érdekes volt viszont, hogy a gyerekek nem idegenkedtek ettől az eltérő nevelési közegetől, nyitottan, bátran fogadták az új dolgokat.

Az állandóság a reggeli gyakorlatokon, az étkezéseken és az esti tűz körüli meghitt légkörön keresztül egyfajta biztonságérzetet adott a gyerekeknek. Annak ellenére, hogy a napok hasonló felépítésűek voltak, mindig kínáltak olyan lehetőségeket, melyeken keresztül a gyerekek egyre közelebb kerülhettek belső tudati világukhoz és az őket körülvevő környezethez.

3.7 A fejlődés szinterei

3.7.1 A foglalkozások

A tábori foglalkozások színes és változatos tevékenységeket kínáltak a gyerekeknek. A részvétel nem volt kötelező, de a kézműves foglalkozások mintadarabjai, az íjászat újdonsága, vagy éppen annak ismerte és a túrázásra csábító környezet olyan motiváló erővel bírtak, hogy végül szinte mindenki részt vett a kínált tevékenységekben.

Kézműves foglalkozások

A tábor által kínált programok központi eleme volt a kézműves foglalkozások. Változatos technikákkal ismerkedhettek meg a gyerekek, és olyan tárgyakat készíthettek, melyeket a tábor végén hazavittek. Ez arra is motiválta a gyerekeket, hogy minél több és minél szebb dolgokat készítsenek maguknak, szüleiknek, testvéreiknek. Mindezek mellett az elkészített tárgyak fontos kellékeivé váltak a gyerekek fantáziájának. Például az egyszerű kövekből drágakövek lettek, a szütyő pedig arra szolgált, hogy ezeket a kincseket rejtse. Az elkészített tárgyak ezen kívül esztétikai értékkel is bírtak.

A kézműves foglalkozások:

- Az első foglalkozás *kőfestés* volt. (11. kép) A gyerekek - az előre összegyűjtött - kövekből válogathattak, majd ezekre sablon motívumokat vagy egyedi ízlés szerint rajzokat készíthettek textil filctollal. Kezdetben még kevés volt az érdeklődő a kövek iránt, később pedig már alig fértek el a gyerekek az asztalnál *kőfestés* közben. Ez a feladat jó lehetőséget teremtett a kisebbek manipulációs képességeinek és a nagyobbak kreativitásának fejlesztésére.
- *Agyagból* edénykéket, tárgyakat, szabad motívumokat készítettek a táborlakók. Volt olyan, aki a hely szellemiségét is beleszötte alkotásába, egy Buddha szobrot próbált megformálni az agyagból. Azonban nagy átlagban kosarat készítettek. A kosár elkészítése egyszerű folyamat: az agyagból

hosszúkás hengereket készítünk, majd egy kör mentén egymásra helyezzük őket. A kosárka elkészítése nem volt nehéz feladat, a Buddha szobor viszont már nagyobb kezűgyességet igényelt.

- *Szütyőt* készítettek a már előzőleg kiszínezett köveknek. A szütyő készítés menete: bőrből kivágtak egy kör vagy ellipszis alakú anyagdarabot, aminek a széle mentén körbe kis lyukakat fűrtak. Ezekbe a lyukakba később egy bőr fonalat fűztek, melyet összehúztak, így már el is készült a szütyő. Ha elég hosszú szárat hagytak neki, nyakba is lehetett akasztani. A szütyő dekoratív, elkészítése nagyobb kezűgyességet nem igényel; viszont az éleesebb eszközök használata miatt, a kisebbeknek segítségre volt szükségük.
- A *papírmásé készítés* hosszabb előkészítést, aprólékos munkát, sok türelmet és kitartást igénylő tevékenység. Az előre beáztatott papírból formálnak különböző alakzatokat. A gyerekeket nem igazán vonzotta ez a feladat, de voltak néhányan, akik vállalkoztak egy Buddha papírmásé elkészítésére. (12. kép)
- A táborban lehetőség volt *ékszerkészítésre* is. Az ékszerek drótból készültek csípőfogó segítségével. A tevékenység lényege, hogy hajlítgatással különböző motívumokat kaphatunk. A gyerekek készíthettek karkötőt, medált, ceruzadíszt és gyűrűt is. Ehhez a feladathoz már több segítséget kellett nyújtani, de az előre elkészített tárgyak látványa nagyon vonzotta a gyerekek figyelmét, nagy volt a motiváló erejük.
- A kézműves foglalkozásokon több alkalommal előkerültek a *mandalák*. A mandalák különböző alakzatai, a bennük használt színekhez és formák miatt más-más jelentéssel bírnak. A buddhista kolostorokban meditációs gyakorlatokként is alkalmazzák a mandalakép készítést, mivel az *„univerzális törvényekkel való azonosulásra és az egységérzet kialakulására ezen módszerrel nagy lehetőség nyílik.”*⁴¹
A gyerekek kezdetben csak színezték a mandala motívumokat. Ebbe a tevékenységbe kreativitásukat is belevihették, és fejlődhetett esztétikai érzékük. A színezésben főleg a kisebbek és a lányok vettek részt.
- Az *üvegfestésnél* felhasználták azokat a mandalákat, amelyeket előzőleg kiszíneztek. Egy fóliát helyeztek a képekre, és megrajzolták a képek

---

⁴¹ Altmann – Csörgő: i.m.

kontúrjait. Annak ellenére, hogy sokkal időigényesebb tevékenység volt az eddigieknél, rendkívül sok gyereket vonzott. A megfestett kontúrnak előbb meg kellett száradnia. Majd a megszáradt kontúrokat kitölthették a gyerekek különböző színekkel. A kisebbeknek ennél a tevékenységnél is kellett a segítség, de voltak gyakorlottabb festők, akik szívesen segítettek másoknak. Az egyéni mandalafestéseken kívül egy közös mandalát is készítettünk üvegestékből. A kontúrt a foglalkozásvezető előre megrajzolta, majd minden táborlakó kifesthetett egy-egy részletet belőle. Ez a tevékenység is az egység, az egyenlőség és az összetartozás eszméjét hirdette.

- A *pausz papírból készült lámpás* is egyszerű technikával készült, mégis dekoratív kiegészítőt lehetett vele alkotni. A hajtogatást, és ragasztást a kisebbek is könnyen elvégezheték. Itt a pontosság és a koncentráció szintén elengedhetetlen kellékek voltak.
- A *csillagfestés* hagyomány a táborban. A dharmaterem mellett található egy szoba, melynek mennyezetén egy festmény található. A festmény a napot, és a holdat ábrázolja. Minden évben a táborlakói egy-egy csillagot vagy csillagképet festenek fel a falakra, a mennyezetre.
- Az utolsó tevékenységek egyike a *homokkép* készítés volt. Technikája: egy átlátszó, egyik felén ragasztós fóliára a gyerekek felrajzoltak egy képet. A képnél figyelni kellett arra, hogy elemei nagyok és egyszerűek legyenek, mert minden elemet egyenként kellett kivágni, de arra ügyelve, hogy csak a papírt vágjuk el, és ne a fóliát. Ez nagyon érzékeny művelet, ezért a kicsiknek nem is ajánlottuk, még a nagyobbacsok sem mindig boldogultak vele. Amint kivágtak egy formát arra színes homokot szórtak, melynek finom, apró szemcséi megragadtak a fólia ragasztós felületén. A kép részeit egyenként kellett kivágni, minden egyes elemet külön-külön, így a homok és a formák nem keveredtek egymással. Ez a tevékenység is aprólékos munkát és nagy odafigyelést igényelt.
- A kézműves foglalkozások ideje alatt az, aki nem akart részt venni egyik tevékenységben sem, az a *szövés* rejtelseibe nyerhetett bepillantást. Ehhez az elfoglaltsághoz sok segítség kellett, mivel a gyerekek maguktól nem nagyon tudták folytatni az előre megkezdett szövést. Nekik nyújtott

segédkezet egy nagyfiú, aki nagyon ügyesen szőtt, így számtalanszor segített, ha elakadtak a picik.

Íjászat

A kézműves foglalkozásokkal általában párhuzamosan zajlott az íjászat. Ebben a foglalatosságban nem tudtak sokan részt venni egyszerre, így minden nap mások mentek el íjászatra. Ennek ellenére a tábori idő végére mindenki - aki szerette volna - kipróbálhatta ezt a sporttevékenységet.

Az íjászatnál nagyon odafigyelnek arra, hogy nehogya megsérüljön valaki. Már a helyszín is messze van a tábortól, az íjásztanoncok pedig - amikor lőnek - egy vonalban állnak, és csak felfele célozhatnak.(13. kép)

A korosztályok közötti különbség is fontos része ennek a gyakorlatnak. Vannak külön íjak a kicsiknek, nagyoknak; férfiaknak és nőknek. Erre fontos is odafigyelni, mivel mindenkinek más a fizikai ereje, és a teljesítőképesége. Ez a különbségtétel azonban nem diszkriminatív jellegű volt, mivel aki úgy érezte, hogy egy másabb íjjal is elbír, mint amit ajánlottak neki, az bátran kipróbálhatta akár az összes íjat is.

Az íjászat egy rövid magyarázattal – a helyes íj, nyíl és testtartásról – és egy bemutatóval indult. Majd mindenki ellőhetett három nyilat fejenként. Ahhoz, hogy egy nyilat minél messzebb és minél biztosabban ki tudjon lőni valaki, rengeteg dologra kell odafigyelni. Például a helyes testtartás nagyon fontos dolog. Lényeges, hogy ne csak a karunkkal, hanem az egész felső testünkkel érezzük a nyilat és az íjat. Szintén fontos a kéztartásunk és az a mozzanat, amikor kihúzzuk és elengedjük a nyilat. Ezek rendkívül precízen megtervezett és végrehajtott lépések alapján történnek. A gyerekek, még a kisebbek is majdnem mind kipróbálták ezt a tevékenységet. A kicsik kezdeti lelkesedése hamar alábbhagyott; míg a nagyobbak élvezettel versenyeztek azon, hogy kinek a nyila repül messzebb. Ennél a tevékenységnél is előtérbe kerül a koncentráció, a figyelem összpontosítása.

Túrázás

A tábori idő alatt több alkalommal részt vehettek a gyerekek hosszabb vagy rövidebb túrákon. A túrák alkalmával nem csupán a környéket ismerhették meg a

gyerekek, hanem olyan dolgokat is tapasztalhattak, melyek szintén a buddhizmus eszmerendszeréhez kapcsolódnak.

Az első túrázási alkalom egy rövidebb, körülbelül félórás séta volt. A séta során a gyerekek megismerkedtek a környékkel, majd a túra vezető szakaszán egy kis játékos feladatban vettek részt. A visszafelé vezető út egy rövidebb szakaszán, a fák és a növények közé elhelyeztek néhány, a táborból már ismerős tárgyat. A gyerekeknek csöndben, egyenként végig kellett sétálniuk ezen a szakaszon és minél több tárgyat fel kellett fedezniük és meg kellett jegyezniük. Az győzött, aki minél több tárgyat ismert fel. Összesen 14 tárgy volt elrejtve, a legtöbb, amit felfedeztek 10 tárgy volt. Ezt a feladatot a nagyfiúk teljesítették a legjobban. Ez a feladat ugyancsak egyfajta meditációs gyakorlat volt, mely igényelte a jó megfigyelőképességet, és a figyelem összpontosítását is.

A következő túra hosszabb utat ölelt fel. Ezen nem mindenki vett részt, de azoknak, akik végigmentek rajta teljes csöndben kellett megtenniük az utat. Ez nehezen ment a kisebbeknek, ők hamar vissza is tértek. A nagyobbak azonban élvezettel vettek részt a túrán. (14. kép) Elmesélték mennyire élvezték a csendet, valamint azt, hogy így a némaságban teljesen oda tudtak figyelni az őket körülvevő természetre. Élvezték a hangokat, a zajokat, a látványt, ami eléjük tárult. Ahogy egyikük megfogalmazta: *„mindig mondom a többieknek, ne a lábuk elé figyeljenek, hanem arra, amerre járnak, ami körülveszi őket, mert olyan dolgokat lehet meglátni, megtapasztalni, amelyeket másképp nem lehetne.”*

Egy gyógynövénygyűjtő túra keretében a gyerekek megismerkedhettek a különféle gyógynövényekkel. A túra közben a vezető mesélt nekik a gyógynövények hatásairól, azok erejéről, tulajdonságairól. A gyógyítás fontossága a pedagógiai program tervezetében is megjelenik.

Az utolsó nagy túra az éjszakai bátorságpróba volt, mely két részből állt. Az első része a kisebbeknek, a második inkább a nagyobbaknak volt. A kisebbek egyenként elindultak egy mécsesekkel ritkán kivilágított úton, amelyen eljutottak egészen a forrásig. Ennek a rövidke túrának az volt a lényege, hogy a gyerekeknek önállóan kellett végigmenniük éjszaka egy sötét erdőszakaszon. Így megfigyelhették az éjszakai természetet is.

A nagyfiúk a kisebbek bátorságpróbáján segédkeztek, majd elindultak saját bátorságukat felmérni. Ők egy másfél órás éjszakai túrán vettek részt az erdőben,

melyen csupán zseblámpájuk segítségével tájékozódhattak. A fiúknak tetszett a túra, azt mondták érdekes élmény volt így végigmenni éjszaka az erdőn.

3.7.2 A játék és a mese

„A gyermeki képzelet legtipikusabb megnyilvánulási formái: a játék és a mese.”⁴²

A tábori élet két meghatározó témája a játék és a mese volt. Mindkettő része volt a mindennapoknak. Ahogyan a fentebbi idézetben is megjelenik, mind a kettő fontos a gyerekek fejlődésében. A mese többek között képzeletüket fejleszti, ítélőképességüket, míg a játék komplex, társas és képességfejlesztő hatással rendelkezik.

A mese

A mese, mint már említettem az esti tábortűz főszereplője volt. Ezen kívül a gyerekeknek lehetősége volt arra, hogy bármikor, amikor kedvük tartja, olvashatnak Buddháról, a buddhizmusról. Mindezek mellett - egy alkalommal - napközben is a mese játszotta a főszerepet. Mindent összevetve a mese ugyancsak szerves részét képezte a tábornak. Már a tábori ismertetőben nagy hangsúlyt kap a mese. A gyerekek megismerkedhetnek *„népmeséken, buddhista tanmeséken, mondákon keresztül a buddhista és a régi magyar világképpel, szimbólumokkal.”⁴³*

Első este a Buddha életet feldolgozó mesét olvasta fel a táborvezető. Ez a mese a buddhista iskola tervezetében is szerepel, a kisiskolások tananyagában. Azért fontos ennek a mesének az ismerete, mert Buddha élettörténete a *„megvilágosodás elérésének példáját is adja, valamint annak a módszernek a megértését is, amellyel a tudta fejlesztése lehetséges.”⁴⁴* A mese nagy hatással volt a gyerekekre. Egy kislányt meg is ihletett, ugyanis kitalálta, hogy a meséből színdarabot lehetne készíteni, amelyet a tábor lakói előadhatnának az utolsó estén. Ez a színi előadás végül szintén kudarcba fulladt.

A második estétől a táborvezető egy mesét olvasott fel folytatásokban: Richard Bach *Jonathan, a sirály* című meséjét. A mese egy sirály történetét dolgozza fel, akit kirekeszt saját sirály csapata, mert a közösség többi tagjától eltérő céljai vannak.

---

⁴² Jávorszky Edit: *Fejlődépszichológia*. Sopron, 2001 Edutech Kiadó, 57. p.

⁴³ www.tejutiskola.hu

⁴⁴ Jankovich: i.m.

Ahogy Jonathan fogalmaz: „*nem akarták kinyitni a szemüket, hogy lássanak velem.*”⁴⁵ Ebben a mesében is megjelentek a buddhista alaptanítások. A sirály történetében fellelhetők olyan magasztos eszmék, mint például: önfegyelem, megvilágosodás, kitartás, kirekesztettség. A mese befejezésére az utolsó estén került sor. A felolvasás befejezése után a táborvezető egy kérdést tett fel a gyerekeknek: hogyan lehetne folytatni szerintetek? A gyerekek próbáltak frappáns folytatást kitalálni.

Aznap, amikor esett az eső minden gyerek felment a Dharma terembe és a táborvezető meséket olvasott nekik a *Benedek Elek összes meséi* című kötetből. Ez sem hagyományos úton történt. A meseolvasás menetét a gyerekek határozták meg. Minden gyereknek megvolt a maga meséje. Azoknak, akik már jártak a táborban, volt saját meséjük. A táborvezető megpróbálta megtalálni azoknak a meséjét is, akik újonnan érkeztek. A mesék tanmesék voltak. A táborvezető időnként meg-megállt, hogy egyrészt felkeltse, és ébren tartsa a gyerekek figyelmét, másrészt pedig hogy a gyerekek vajon folytatni tudják-e a mesét ott, ahol abba maradt. Ezt a gyerekek nagyon élvezték. Sorba kiabáltak be megfajtéseiket, és általában mindig akadt valaki, aki folytatni tudta úgy a mesét, ahogyan Benedek Elek megírta. Mese közben és talán a leszűkült tér hatására egyre feszültebbek lettek a gyerekek, így kaptak 5 másodpercet, amely alatt olyan hangosan kiabálhattak, ahogyan csak bírtak. A gyerekek élvezték saját hangjuk keveredését a többiekével, valamint azt, hogy itt szabad úgy és olyan hangosan kiabálni, ahogyan csak bírnak. Szerintem ekkor kiadtak magukból minden olyan feszültséget, amit más módon nem tudtak, és ezután nyugodtabban hallgatták tovább a mesét. A felolvasás vége felé a gyerekek maguk is hallathatták hangjukat: a kiválasztottak olvashattak a mesekönyvből.

A mese azért is nélkülözhetetlen a gyerekek számára, mert ezen keresztül fejlődhet kommunikációs készségük, kreativitásuk, érzelmi és intellektuális intelligenciájuk.

A játék

„*A játék a gyermeki személyiségfejlesztés leghatékonyabb eszköze.*”⁴⁶

A játék olyan komplex tevékenység, melynek során a gyerekek egyszerre tanulnak, szórakoznak, fejlődnek. A játék úgy tanítja meg a gyerekeknek a türelmet, a

---

⁴⁵ Bach, Richard: *Johnathan, a sirály*. Budapest, 1997, Édesvíz Kiadó, 28. p.

⁴⁶ Csíki: i.m. 20. p.

megértést, úgy fejleszti képességeit és készségeiket, hogy ők szinte észre sem veszik ezeket a bennük lezajló folyamatokat.

A táborban a játék több fajtája is megjelent. Közös vonásuk:

- *mozgásos* jellegükből adódóan a szabadban lehetett játszani őket. Ez azért is volt lényeges szempont, mert a gyerekek életkori sajátossága a nagyfokú mozgásigény.
- a legtöbb valamilyen képesség *fejlesztésére* irányult

A következő játékok jelentek meg a tábori idő alatt:

- *A teknős tojásai.* A játék során a gyerekek körbe ültek, egy madzag mentén, majd egy valaki beállt a kör közepére (ő lett a teknős), a többiek pedig betették hozzá a „tojásait” (köveket). A feladat lényege az volt, hogy a körön kívül ülőknek el kellett lopniuk a körben elhelyezett tojásokat. A teknősnek pedig, meg kellett védeni őket. Ez a játék az éberség, a gyorsaság és a koncentrációs képességek fejlesztésére irányult.

- *A mozdulatjátéknak* (15. kép) az volt a lényege, hogy egy valakit kiválasztanak, aki kiáll egy adott pontra, és hátat fordít a többieknek. Eközben a többiek elindulnak egy távolabbi pontról, hogy megszerezzék az egyedül álló gyermek köveit. Amikor az, aki egyedül áll tapsol egyet és megfordul, a többieknek mozdulatlanra kell válniuk. Ha megmozdulnak, akkor vissza kell menniük a kiindulási pontra és újból kell kezdeniük. Az győz, aki minél előbb megszerez egy követ és visszaviszi a kiindulási pontra. Ez a játék a mozdulatlansággal az önfegyelemre, valamint az éberségre, és a jó megfigyelő képességre is alapul. Nem csupán szellemileg teszi próbára a résztvevőket, hanem fizikailag is.

- *Egymás megismerése:* ez egyben a természet megismerésére is épült. A játék lényege, hogy a korábban kialakított párokból az egyiknek bekötötték a szemét, a másiknak pedig az volt a feladata, hogy elvezesse párját egy olyan fához, növényhez, amelyről úgy gondolta, hogy olyan tulajdonságokkal rendelkezik, mint a párja. A bekötött szemű gyermek megérintette, megszagolhatta a kiválasztott növényt, majd a párja visszavezette őt a kiindulási helyre. Ezután annak, akinek be volt kötve a szeme meg kellett találnia azt a növényt, amelynél voltak. Majd a párok cseréltek. A

gyerekek a feladat során alkalmazhatták kreativitásukat, megfigyelő képességüket.

- *„Ebédvadászat”* a gyerekeknek az volt a feladata, hogy megtalálják az erdőben – a tábortól nem messze - előre elrejtett zöldségeket. Eleinte nehezen ment ez a feladat, mert nem volt meghatározva, hogy konkrétan milyen fajtájú zöldségeket keressenek. Végül azonban minden darab előkerült és el lehetett kezdeni az ebéd készítését. A megtalált zöldségeket (patisszon, tök, padlizsán, cukkini) kirántották. Koncentrációjuk és kitartásuk fejlesztésére irányult a feladat.

- *Noé bárkája.* A játék lényege, hogy a gyerekek húznak egy-egy cetlit, amin állatok neve található. A feladat az volt, hogy találják meg párjukat úgy, hogy azt az állatot imitálják, amit kihúztak. Az utánpótlás során nem beszélhettek, csak mozdulással és hangokkal kommunikálhattak. Érdekes megoldások születtek, de végül mindenki megtalálta a párját. Ez a játék a kreativitást, találékonyságot is fejlesztette.

- *Denevéresdi.* (16. kép) A gyerekek leültek egy körbe, és választottak maguk közül egy denevért és három lepkét. A denevérek bekötötték a szemét, feladat pedig az volt, hogy elkapja a körben található lepkéket. A lepkék szabadon mozoghattak a körön belül, de amikor a denevér elkiáltotta magát, hogy den, hangosan és érthetően azt kellett válaszolniuk: lep. Így a hang alapján megtalálhatta a denevér áldozatait. Szerintem ez egy nagyon érdekes játék volt, amit a gyerekek szintén lelkesen játszottak. Ennél a játéknál előtérbe kerül az ügyesség, a gyorsaság.

- *Számháború.* Két fordulóban játszottuk, felnőttek, gyerekek vegyesen háborúztak egymással. Két csapat volt: istenek, akik a fát (a közepén álló diófa) és annak isteni gyümölcsseit védték, valamint a félistenek, akik el akarták rabolni a gyümölcsöket. Itt ismét bekapcsolódik egy kicsit a buddhizmus a gyermeki játékba, ugyanis a gyümölcsök, amelyekért a küzdelem folyt, a három drágaság volt. Egy játékfelügyelő irányította a játékot, melynek az volt a lényege, hogy akinek a számát az ellenség leolvassa és hangosan kimondja, az kiesett a játékból. Az első összeütközésnél a félistenek fondorlatosan kisebb csapatokra oszolva próbálták megszerezni a gyümölcsöket, kisebb támadásokkal. Próbálkozásuk nem járt sikerrel, két

gyümölcsöt tudtak megszerezni. A második összeütközésnél a félistenek (cserélt a két csapat) azonnali lerohanással próbálkoztak, így majdnem minden gyümölcsöt meg tudtak szerezni. A játék akkor ért véget, amikor a támadó csapat felolvasta a három drágaságot. Ennél a játéknál is előtérbe kerül a kreativitás, az ügyesség, a gyorsaság, valamint a csapatszellem és a kitartás. Sokrétű játék, valamint nagy a verseny szelleme.

A játékosok, és a „főszereplők” kiválasztása általában véletlenszerűen történt. Például a számháborúnál fel kellett állni egy sorba, és minden második ember tartozott egy csapatba.

A legnehezebb „játékos” feladat: a **bátorságpróba** volt. (17. kép) Négy erős férfi összekapaszkodott a kőgát medrében pontosan a kőgát közepe alatt. A gyerekeknek az volt a feladata, hogy egyesével odaálljanak a kőgát közepére, pontosan a férfiak felé és egy könnyed mozdulattal elengedjék magukat és hátradőljenek, pontosan a kezükbe érkezve. E feladat lényege, és „bátorságmérője” tehát az volt, hogy elég bátrak-e ahhoz, hogy hátradőljenek a levegőbe és megbíznak-e annyira az alattuk állókban, hogy elkapják őket. Sok gyerek bátor volt. Hátradőltek és elengedték magukat. Azonban akadtak olyanok is, akik nem voltak ilyen bátrak és a gát közepén visszafordultak. Sajnos egy baleset miatt abba kellett hagyni a próbát. Ám mielőtt véget ért, nekem is volt szerencsém kipróbálni, és csak azt tudom mondani, hogy olyan élményben volt részem, amit soha nem felejték el, amíg élek. Szerintem ezzel a gyerekek is így vannak.

3.8 Részösszefoglalás

A kézműves foglalkozásokon, az íjászon, a túrákon, a mesehallgatásokon és a játékokon a gyerekek saját bőrükön keresztül tapasztalhatták a buddhizmus alapeszméit, alaptanításait. Szinte minden tevékenység arra irányult, amire a buddhista iskola is vállalkozni szeretne, hogy ne csupán ismeretátadás legyen a tanulás, hanem több annál. Mivel a gyerekek képességeiket, ügyességüket, képzeletüket és tudatukat is fejleszthették ezeknek a tevékenységeknek az alkalmával, így ezen emberi tulajdonságok fejlesztését is be akarják építeni az oktatásba.

Ahogy az étkezések, a tábortűz, a reggeli testgyakorlatok az állandóságot jelentették a gyerekeknek, úgy a kézműves foglalkozások, a túrák, a mesék és a játékok a változatosságot testesítették meg a táborban.

A buddhizmust az érzékelés különböző csatornáin keresztül próbálja meg közvetíteni a tábor. Például vizuális úton a helyszín, a szobrok, eszközök; auditív módon a mesék, történetek, és tapasztalati; érzékelés útján a játékok, étkezések, érintkezés buddhistákkal alkalmakkor.

3.9 Szociálpedagógia a táborban

A táborban nem csupán a buddhista pedagógia, hanem a szociálpedagógia is megjelent. Voltak olyan gyerekek is, akik hátránnyal élnek. Az egyik egy kislány volt, 13 éves, gyengén látó. A másik egy 7 éves kisfiú, autista tünetekkel, akihez nehéz volt közel kerülni. Ha valaki közelített hozzá, távolabb ment tőle, így nem érintkezett a többiekkel, nem teremtett kapcsolatot senkivel. Végül öleléssel, kis odafigyeléssel és törődéssel be lehetett vonni a tevékenységekbe.

A kislányt elfogadták, úgy kezelték, mintha semmi baja nem lenne. A kisfiút azonban nehezen tudták befogadni a többiek, az első napokban nem tudtak közelebb kerülni hozzá, de megnyilvánulásaikból érezhető volt, hogy sajnálják, szimpátiát éreznek iránta. A buddhista közösségekben is fontos, hogy a gyerekek *„támogassák gyengébb, elmaradottabb vagy akár durvább társaikat, és ne közösítsék ki őket.”*⁴⁷

Egy másik alkalommal szintén előtérbe került a szociálpedagógia. Az egyik esti étkezés után a foglalkozás vezető – aki a Siketek Intézetében dolgozik – mesélt a gyerekeknek a fogyatékoság egy ágáról, a hallássérültekről és azok intézményi keretek között történő neveléséről. A gyerekek érdeklődve hallgatták. Habár az elején még kisebb hangzavar volt, azonban miután a foglalkozásvezető beszédjét jelbeszéddel is követte, a gyerekek abbahagyták a beszédet és teljes figyelmükkel koncentráltak az elhangzottakra. Miután befejezte mondanivalóját bátran tették fel kérdéseiket. A foglalkozásvezető mesélt nekik a siketekről, az intézményről, arról, hogyan kell megszólítani őket az utcán. A legnagyobb érdeklődést mégis a jelelés váltotta ki a gyerekekből.

---

⁴⁷ Kутtenberg Éva: *Buddhista szemlélet az óvodai nevelésben* <http://www-tejutiskola.hu/ovoda.htm>

3.10 Buddhista gyerekfoglalkozások

A buddhista léghörű foglalkozások azonban nem értek véget a gyerektáborral. A Tejút Alapítvány év közben is szervez foglalkozásokat gyerekeknek. *„Szeretnénk, hogy színesebbé, emlékezetesebbé tegyük az iskolába járással töltött hónapokat a nyári felüdülés után is, és programkínálatunk tartalmas, kellemes kikapcsolódást nyújtó lehetőségekkel bővüljön.”*⁴⁸

A foglalkozásokra 6 és 16 év közötti gyerekeket várnak. A foglalkozások között lesz: ismerkedés háziállatokkal, lovaglás, és a táborban is elmaradhatatlanná vált kézműves foglalkozások (gyöngyfűzés, agyagozás, mandalafestés, üveggép készítés, stb.) Szerintem érdemes minél több lehetőséget adni a gyerekeknek arra, hogy megismerkedhessenek ezekkel a - kicsit buddhizmussal átítatott - tevékenységekkel.

4. Egy szemléletes példa: az Angliában működő buddhista iskola

*„Az egész gyermek tanítása az egész világért.”*⁴⁹ (a dharma school jelmondata)

Az Angliában, Brightonban működő Dharma School az első buddhista szemléletű általános iskola Európában. Nem egyházi keretek között, hanem magániskolaként működik, és nem kap támogatást sem az Oktatási Minisztériumtól, sem a helyi, oktatásüggyel foglalkozó hivataloktól. Kiváló példa lehet a Magyarországon létrehozni kívánt tejút iskola alapítóinak.

„A Dharma School, [...] Brightonban, valóban "példaképünk", van kapcsolatunk velük, jómagam jártam már kinn, ismerem a vezetőjét, alapítóját egyaránt, olykor levelet is váltunk, szívesen mennék majd még ki alkalmasint tanulmányozni a rendszerüket, mert a náluk töltött három nap azért kevés volt, hogy mindenbe bepillantsunk. Mindaz, amit tesznek, csodálatos és egy nagyszerű erőfeszítés eredménye, ami minta nekünk...” (Csörgő Zoltán)

---

⁴⁸ <http://www.tejutiskola.hu/gyermekfoglalkozas.html>

⁴⁹ Kárpáti Krisztián: *The Dharma School* http://www.tejutiskola.hu/dharmaschool_magyar.htm

4.1 Az iskola három dimenziója

Az alternatív iskolák egyik legfontosabb kritériuma, a gyermek – szülő - tanító kapcsolat itt is előtérbe kerül. Mi több, itt még élesebben, mint egy hagyományos iskolai modellben. Mind a három szereplőnek fontos feladata van az iskola fenntartásában, és működésében.

Tanulók

Az iskola 1991-ben indult négy tanulóval. Mára 70 tanuló befogadására alkalmas. 3 és 11 év közötti gyerekeket oktatnak az intézményben. Ahogyan az egyik tanulmányban megfogalmazták: az intézmény *„bármilyen háttérrel rendelkező, bármilyen vallású vagy képességű gyermek oktatására alkalmas.”*⁵⁰

Egy 11 éves diák a következőket mondta: *„ez az iskola olyan, mint a második otthonom. Úgy érzem, ide tartozom, és a tanárain, a szüleim és a barátaim törődnek velem, meghallgatnak és tisztelnek engem.”*⁵¹ A gyerekek szabadon kinyilváníthatják véleményüket, sokszor tartanak vitaköröket, rendeznek beszélgetéseket.

Pedagógusok

Az iskolában – ahogyan a tejút iskola tervezetében is– buddhista szellemiségben élő tanárok oktatnak. A tanárok részmunkaidőben dolgoznak, általában csoportmunkában tervezik óráikat. A pedagógusok *„igyekeznek felhívni a gyermekek figyelmét az aktuális téma, tananyag szépségére, eredetiségére, és fontosságára.”*⁵²

Szülők

A szülők már a kezdetekben nagy szerepet játszottak az iskola történetében, ugyanis az ő kezdeményezésükre indult el annak idején az iskolaalapítási folyamat. Sőt, az első „iskolai tanterem” az egyik szülő otthonának, egy erre a célra kialakított szobája volt. A szülők ma is aktívan részt vesznek az iskola életében. Ennek is köszönhető, hogy az intézmény nem szorul állami támogatásra. Például az Igazgatóság tagjai is a szülők köréből kerülnek ki. A tagok a Főigazgatóval együtt döntenek az intézmény jogi és pénzügyi kérdéseiben.

---

⁵⁰ Kárpáti: i.m.

⁵¹ Kárpáti: i.m.

⁵² Kárpáti: i.m.

Rendszeresen, minden félévben megrendezik a Szülők Fórumát, ahol a szülők és az iskola vezetői megvitadják az intézménnyel kapcsolatos aktuális problémákat. Mindezek mellett a Dharma School Baráti Kör összejövetelei ugyancsak kiváló alkalmat teremtenek a szülők, barátok és támogatók közötti kapcsolatok teremtésére, és fenntartására.

4.2 Tanítási elvek, oktatási módszerek

Az osztályok kis létszámúak (15-18 gyerek jár egy osztályba). Egy csoporttal több tanár is foglalkozik, így lehetőség nyílik odafigyelni a gyerekek egyéni fejlődésére.

Az iskola alapelvei a buddhista alapelvekből erednek. Középpontba állítják az öt fő erkölcsi szabályt (ne lopj, ne bántsd embertársadat, mondj igazat, járj a helyes úton az élet minden területén).

A dharma iskolába a gyerekek meghatározott feltételek alapján kerülnek be. Mivel az iskola épülete korlátozza a felvehető gyerekek létszámát, így ha már csak néhány hely maradt a felvételizőknek, akkor a felvétel sorrendjét bizonyos körülmények határozzák meg. Elsőbbséget élveznek azok, akiknek a testvére már ide jár. Őket követik azok, akiknek szülei az iskola alkalmazottai, majd a buddhista családból származó gyerekek, a buddhista filozófiával szimpatizáló gyerekek, és végül az intézményhez közel lakó gyerekek kerülhetnek be az iskolába.

Az első években először a tanulásra serkentő légkör és a játékok, mesék világa kerül előtérbe. Ahogyan a táborban, itt is fontos a kreatív és képességfejlesztő játékok alkalmazása, kézműves foglalkozások tartása. A meséket azért tartják megfelelő oktatási eszköznek, mert a meséken keresztül fejlődik műveltségük, személyiségük, önismeretük, tudásuk. A mesehallgatás, a történetmondás által lesznek később kreatívak az írás területén is.

A felsőbb évfolyamokon ezekre az alapokra építenek. Ebben a szakaszban már kísérletezhetnek, vitatkozhatnak eredményeikről, sőt következtetéseket, hipotéziseket állíthatnak fel a tanulók. A végső cél a kreatív gondolkodás kialakítása.

Az egyén fejlesztésének szerves részét képezik a mindennapi meditációs gyakorlatok. Ezeken a foglalkozásokon a gyerekek megismerkednek a „csend örömeivel”. Ezen kívül a dharma iskolában is megjelenik a jóga, a tai-chi és különböző táncos, mozgásos órák.

Az iskola az egyén fejlesztése mellett a szociális érzékenység kialakítására is törekszik. A buddhizmus egyik alaptétele: ne önmagunkért cselekedjünk, hanem a társadalomért. Az iskola egyik pártfogója – a Dalai Láma - szerint: *„Törekedjünk jó szívvel élni – ha tudtok másokon segíteni, az nagyon jó. Ha azonban ezt nem tudjátok megtenni, legalább ne ártsatok nekik.”*⁵³ Az iskolának gyakran vendége valamilyen más buddhista közösségbe tartozó személy.

Minden újonnan bekerült diáknak választania kell egy párt, egy „pajtást”, egy olyan személyt, aki már az iskola tagja, mivel ő lesz az, aki segít beilleszkedni az újonnan érkezőnek. Ez a párválasztás, ahogyan már korábban említettem a dolgozatomban, a nyári táborban is megjelent. A nagyobb, és tapasztaltabb pár elősegítheti a beilleszkedést, a nehézségek leküzdését, valamint segítségére lehetnek egymásnak a párok önmaguk megismerésében is. Az idősebbek jó példát mutathatnak a kisebbeknek viselkedésükkel is.

4.3 Részösszefoglalás

A dharma iskolában megjelennek olyan alap koncepciók, melyek a Magyarországon elképzelt Tejút Buddhista Szemléletű Általános Iskola tervezetében is megfogalmazódnak: az iskola alapértékei, nevelési eszméi, az oktatási módszerek, a tanításba beépített buddhista elemek. Láthatjuk, hogy létezik egy olyan működő intézmény, amely képes önmagát, buddhista eszméit fenntartani, és az általa kitűzött célokat megvalósítani.

---

⁵³ Kárpáti: i.m.

5. További érvek, ellenérvek a tejút iskola alapításával szemben

Ellenérvek a buddhista iskolával szemben

Egy cikk internetes felmérése szerint a következő kételyek merülhetnek fel a buddhista iskolával szemben:

1. vallási jelleg

A gyerekeknek nem tesz jót a vallási iskola. Túl fiatalok az általa közvetített eszmék megértéséhez.

2. iskola légköre

Egy elvont, filozofikus légkör nem a reális képet nyújtja a tanulóknak a világról, így, amikor kikerülnek az iskolából, nem tudnak majd megfelelni a társadalom elvárásainak.

3. továbbtanulás

Nem megfelelő ismereti tudást, háttérrel nyújtana az iskola, és így a továbbtanulása ezeknek a gyerekeknek akadályozott lenne, abban az esetben, ha nem a buddhista főiskolán szeretnének tovább tanulni.

Érvek az iskolaalapítás mellett

1. A buddhizmus terjedése

Ma körülbelül 400 millió buddhista él világszerte, Magyarországon néhány ezren követik ezt a vallást, de számuk egyre nő. Ennek egyik oka, hogy egyre többen utaznak buddhista országokba. Másik okaként megemlíthető, hogy Buddha olyan vezető, akit nem kell istenségként tisztelni, és követni. Csupán utat mutat a megváltáshoz, a boldogság felé. *„Buddha a lét alapkérdéseivel foglalkozott, és olyan válaszokat adott, amelyek sok embert elbűvölnek, különösen napjainkban.”*⁵⁴ Mindezek mellett a ma divatos életmódváltási szemlélet is vonzó az emberek számára. A meditációs és jóga gyakorlatok egyre szélesebb körben vonzzák az egészségesebb életvitel iránt érdeklődőket.

---

⁵⁴ Tworuschka: i.m. 11. p.

2. Pedagógusképzés

Magyarországon már működik egy Buddhista Főiskola, mely pontosan olyan tanárokat képez, akik alkalmasak lennének egy ilyen szellemiségű általános iskola pedagógusi szerepeire.

3. Alkalmazkodóképesség

Az internet, a mai fiatal generációk egyik fő ismeret közvetítő forrása. Ehhez próbál alkalmazkodni a buddhista pedagógia is. Ennek kiváló példája, hogy már létezik – angol nyelvű - buddhista elektronikus könyvtár (<http://www.buddhanet.net/ebooks.htm>). Ezen kívül vannak a buddhista nevelés tananyagát felölelő oldalak, és buddhista e-learning anyagok is az interneten (<http://www.buddhanet.net/e-learning/buddhism/index.htm>).

Összegzés

A buddhizmus ma egyre „divatosabb” vallási irányzattá válik nem csak külföldön, Magyarországon is. A buddhista eszmék, értékek, az általa közvetített világkép olyan újszerű megközelítést kínál, mely vonzó lehet a mai „újdonságra éhez” társadalomban.

A Tejút Buddhista Szemléletű Általános Iskola és Óvoda tervezete, olyan eredeti megközelítési módot kínál a nevelés területén, mely intézményes keretek közé szorítva üde színtölti lehet a magyarországi oktatási rendszernek. A koncepció egyedi eszközeivel és módszereivel, a tradicionálistól eltérő nevelési közeget teremthet. Mindezt úgy kívánja megvalósítani, hogy közben a társadalom elvárásainak is megfeleljen.

A buddhista nyári tábor kiváló alkalmat teremt arra, hogy azok, akik a buddhista szellemiséggel áthatott nevelés iránt érdeklődnek, betekintést kaphassanak arról. A tábor pedagógiai és egyben buddhista nevelői hatásaival - szinte észrevétlenül - formálja a résztvevők képességeit, készségeit, személyiségét, értékrendjét, világképét. A változatos technikák (kézműves foglalkozások, túrák, jóga-, meditációs gyakorlatok, buddhista mesék, játékok) alkalmazásával a gyerekek közelebb kerülhetnek belső és külső világukhoz egyaránt.

Az angliai Dharma School a magyarországi tervezet megvalósíthatóságát vetíti előre. Az angliai iskola és a tejút koncepció közötti hasonlóságokból arra következtethetünk, hogy az alap, nevelési és oktatási elképzelések megvalósíthatóak a gyakorlatban is, intézményes keretek között is.

A buddhista iskolával szemben nem csupán érvek, hanem ellenérvek is megfogalmazódnak. Ennek ellenére, ha sikerülne megteremteni a megfelelő feltételeket az iskolaalapításra, akkor valóban megvalósulhatna a tejút iskola megálmodóinak elképzelése. Addig is egyre több lehetőség nyílik arra, hogy az emberek egyre szélesebb körben megismerkedjenek a buddhista nevelési eszmékkal, azzal a környezettel, légkörrel, mely áthatja a nyári táborokat, buddhista gyerekfoglalkozásokat.

Egy, a buddhista pedagógiával foglalkozó nevelő jövőbe tekintő, bizakodó szavaival zárnam dolgozatomat – melyen szerintem érdemes elgondolkozni: „*Hiszem, hogy a buddhizmus mindennapjainkba való átültetése nem könnyű, de a legszebb és a legértelmesebb út, mellyel az emberiség javára válhatunk.*”⁵⁵

---

⁵⁵ Kuttenberg: i.m.

Felhasznált irodalom

- BAATZ, URSULA: *Buddhizmus*. Budapest, 2005, Bioenergetic Kft, 118.p.
- BACH, RICHARD: *Johnathan, a sirály*. Budapest, 1997 Édesvíz Kiadó, 159.p.
- BÁTHORY ZOLTÁN – FALUS IVÁN (szerk.): *Pedagógiai lexikon*. 1-3. köt. Budapest, 1997, Keraban Kiadó.
- BREZSNYÁNSZKY LÁSZLÓ (szerk.): *Alternatív pedagógiai koncepciók és iskolák a 20. századi Nyugat-Európában* Debrecen, 1993, Kossuth Egyetemi Kiadó, 85.p.
- CONZE, EDWARD: *A buddhizmus rövid története*. Budapest, 2000, Akkord Kiadó, 198.p.
- CSÍKI MARIANNA: *Gyermekjóga*. Budapest, 2007, Athenaeum Kiadó, 208.p.
- DEVEREUX, GODFRIED: *A jóga alapjai*. Budapest, 2002, Bioenergetic Kft, 189.p.
- FALUS IVÁN (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Budapest, 1993, Keraban Kiadó, 414.p.
- JANKOVICH ANDREA: Koncentráció-moralitás-bölcsesség – Egy buddhista kolostor képzési programja Myanmarban. *Új Pedagógiai Szemle*, 1998. 48. sz. 12. évf. 23-36.o.
- JÁVORZSKY EDIT: *Fejlődépszichológia*. Sopron, 2001, Edutech Kiadó.
- KEENE, MICHAEL: *Világvallások*. Budapest, 2003, Magyar Könyvklub, 192.p.
- PÁLVÖLGYI FERENC: Az erkölcsi nevelés új perspektívái. *Mester és tanítvány* 2004. 1. 82-96.o.
- TWORUSCHKA, MONIKA és UDO: *A vallások világa*. Budapest, 2007, Helikon, 351.p.
- VARGA DÓRA: Tejút alternatív buddhista szellemiségű általános iskola és óvoda. *Népszabadság*, Kultúra rovat, 2004. jan. 29

Internetes források:

- Altmann Andrea: *Tibeti gyermekfalu száműzetésben*.
<http://www.tejutiskola.hu/gyermekfalu.doc>
- Altmann Andrea, Csörgő Zoltán: *Tejút Buddhista Szemléletű Általános Iskola és Óvoda Pedagógiai Programja*.

<http://www.tejutiskola.hu/koncepcio.htm>

- *Bevezetés a buddhizmusba.*

<http://www.geocities.com/egyetemiujsag/bevbudhh.doc>

- Guczó: *Buddha, mandala és a gyerek.*

[http://azsia.net/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=3813
&mode=thread&order=0&thold=0](http://azsia.net/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=3813&mode=thread&order=0&thold=0)

- Kárpáti Krisztián: *The Dharma School.*

http://www.tejutiskola.hu/dharmaschool_magyar.htm

- Kuttenberg Éva: *Buddhista szemlélet az óvodai nevelésben.*

<http://www-tejutiskola.hu/ovoda.htm>

- *The Dharma School*

http://www.dharmaschool.co.uk/mk2/docs/Ofsted_Index.pdf

- *The Dharma School Ethos and curriculum policy*

http://www.dharmaschool.co.uk/mk2/docs/Ethos_Curriculum_Policy.pdf

- <http://www.tejutiskola.hu>

- <http://www.tejutiskola.hu/gyermekfoglalkozas.html>

Melléklet

Képek jegyzéke

1. kép *A helyszín*

2. kép *A nagy mandala és az oltár*

3. kép *Építő körök a sztúpa körül*

TÁBORI PROGRAM						
PROGRAMOK	HÉTFŐ	KEDDŐ	SZERDA	CSÜSZEK	PÉNTEK	SZOMBAT
7 ⁰⁰ ÉBRESZTŐ	☀️	☀️	☀️	☀️	☀️	☀️
7 ³⁰ JÓGA BŐRÍTÉS	🧘	🧘	🧘	🧘	🧘	🧘
8 ⁰⁰ REGGELI, HANGYATÁRS	🍳	🍳	🍳	🍳	🍳	🍳
9 ⁰⁰ KÉZMŰVES FELMÉRÉS: KÖZSÉG, ISKOLA, HÁZAZAT	✂️	✂️	✂️	✂️	✂️	✂️
11 ⁰⁰ JÁTÉK	🎲	🎲	🎲	🎲	🎲	🎲
12 ⁰⁰ EBÉD, MOSOGATÁS	🍴	🍴	🍴	🍴	🍴	🍴
13 ⁰⁰ TÁRSASJÁTÉK	🎲	🎲	🎲	🎲	🎲	🎲
14 ⁰⁰ KÉZMŰVES FELMÉRÉS: TÚRA SZÖVEG	✂️	✂️	✂️	✂️	✂️	✂️
16 ⁰⁰ ÜZEMELTETÉS	🔧	🔧	🔧	🔧	🔧	🔧
16 ³⁰ BOTOVAKÖZLEK: SZÖVEG, JÁTÉK	🎲	🎲	🎲	🎲	🎲	🎲
18 ⁰⁰ VACSORA	🍴	🍴	🍴	🍴	🍴	🍴
19 ⁰⁰ FELDOLGÓZÁS	🧘	🧘	🧘	🧘	🧘	🧘
20 ⁰⁰ TÜZGYÚJTÁS, HÉRSÉ	🔥	🔥	🔥	🔥	🔥	🔥
21 ⁰⁰ SZÉPÍTÉS, ELŐZMÉNY-ELŐZMÉNY, ALVÁS	🏠	🏠	🏠	🏠	🏠	🏠

4. kép A „hetirend”

5. kép Tábornyitás a forrásnál

6. kép *Búcsú kör a sztúpa előtt (együtt szülők és táborlakók)*

7. kép *Reggeli ébresztő jóga*

8. kép *Botgyakorlat*

9. kép *Étkezés a szabadban*

10. kép *A tábortűz*

11. kép *Az „ékkövek”*

12. kép *A Buddha papírmasé*

13. kép *Íjászat*

14. kép *Túrázás közben*

15. kép *A „mozdulatlan” játék*

16. kép „Denevéresdi”

17. kép A bátorság próbája